

SLÆGTSHISTORISKE OPTEGNELSER

Af *P. Jensen*

I Uddrag ved H. C. Frydendahl

JØRGEN JØRGENSEN

I en Helgård, der ligger omtrent midt i Trunderup By, og som ved Udskiftningen 1797 fik Matrnr. 3, boede i sidste Halvdel af det 18de Århundrede en Mand, der hed Hans Madsen. Han var født i Hågerup omtrent ved År 1719 og blev, da han var 35 à 36 År, gift med Enken Maren Pedersdatter, som da sad inde med Gården. De levede sammen i 23½ År, men havde ingen Børn. Efter Maren Pedersdatters Død giftede han sig med Pigen Anne Knudsdatter fra Lydinge, med hvilken han var gift i 14 År, til sin Død d. 11. December 1792, han var da 73½ År gl. Af dette sidste Ægteskab fødtes en Datter, Maren Hansdatter, der senere blev gift med Peder Jakobsen, Gårdmand i Trunderup (Matrnr. 4) og var velkendt af den nulevende lidt ældre Slægt under Navn af „Maen Pæs“.

Anne Knudsdatter, der nu sad Enke med sin unge Datter hos sig, blev dog ikke længe i enlig Stand, vi finder nemlig, at hun allerede Året efter sin Mands Død indgik nyt Ægteskab. Dette kan imidlertid ikke forundre os, thi hvad skulde en Enke stille op med en Fæstegård i Fællesskabets Dage, hvor der var mere end nok at tage Vare på for en Mand, hun kunde jo kun få stavnsbundne Karle i sin Tjeneste, og af deres Virksomhed var kun det at vente, som til enhver Tid netop skulde forrettes. Det var derfor også i hin Tid meget almindeligt, at Enker og Enkemænd giftede sig efter meget kort Enkestand.

Den 15. Februar 1793 holdt Anne Knudsdatter da også Bryllup med Ungkarl Jørgen Jørgensen fra Volstrup. Her havde han imidlertid kun haft midlertidigt Ophold, thi han var født i Sønderhøjrup (Årslevhøjrup) omtrent 1750 og var omtrent 3 År ældre end den 40-årige Enke, der var født i Lydinge 1753.

Dette Ægteskab varede i 26 År, idet Anne Knudsdatter døde d. 4. August 1819, hun var da 66 År gl. Jørgen Jørgensen overlevede hende kun i 3 År, idet han døde 72 År gl. d. 18. Juni 1822.

Af Børn havde dette Ægtepar en Søn, født d. 9. Oktober 1795, han hed Rasmus, og døde 1796. En anden Søn, hvis Navn og Alder vi savner, døde 1797.

En tredje Søn, Hans Jørgensen, født i Avgust (døbt 17. Avgust) 1794, overlevede begge Forældrene og fik efter Faderen Gården i Fæste (Morfader).

* * *

Om Anne Knudsdatter (Oldemor på mødrene Side) ved vi forøvrigt intet, men selvfølgelig skyldes det hende, når Familien lige til Midten af det 19de Århundrede havde Forbindelse med Lydinge og Pensylvanien (o: Pinselvit), Jens Chr. Hansen var blandt andet Skrædder for dem derhenne.

Derimod kjenner vi lidt mere til Jørgen Jørgensen (Oldefader), der som anført var fra Sønderhøjrup. Denne Mand synes at have været en noget hård og hensynsløs Natur, og det hårde stædige Sind, der kunde komme frem hos hans Søn og nogle af hans Sønesønner (Jørg. Hansen, Jens Chr. Hansen f. Eks.), kan anses som en Arv fra Bedstefaderen. Men når der trods al Stædighed tillige var en vis ømfindtlig Retfærdighedsfølelse og Samvittighedsfuldhed, kunde dette måske stamme fra Bedstemoderen. Af et Træk om Jørgen Jørgensen, fortalt af Moder for mange År siden, og for få År siden nøjagtigt gjentaget af nu afdøde Gdjr. Niels Larsen i Volstrup, der var af samme Familie, får vi et Indtryk af hans hårde Sind. Jørgen Jørgensen havde nemlig en Søster, Johanne Jørgensdatter, som Familien

ønskede skulde gifte sig med en Mand i Volstrup, Jørgen Lauritsen (∴ Jørg. Larsen), nysnævnte Niels Larsens Bedstefader, men hertil var hun ingenlunde villig, og Jørgen Jørgensen udbrød da: „Du skal — som han værst kunde bande — derhen, om jeg så skal binde dig til min Hests Rumpe (Hale) og trække dig derhen.“ Og Johanne Jørgensdatter kom til Volstrup. Først opholdt hun sig som ung Pige hos Broderen i Trunderup og blev derfra d. 15. Novbr. 1799 gift med Jørgen Larsen, hvorved hun blev Stammoder til Ejerne af en af de anseligste Gårde i Volstrup By i Ringe Sogn. Hendes Søn, Lars Jørgensen, og Sønnesøn, Niels Larsen, var begge kloge Pengesamlere og blev rige Mænd, nu er Gården arvet af en Slægtning, Anders Christiansen i Boltinggårdsskov, og forpagtet bort.

Jørgen Jørgensen drev noget Handel med Heste og desuden med Brænde, som såmange andre Bønder her fra Egnen, der solgte den i de nærmeste Kjøbstæder, og han handlede en Del i Odense. Når han kjørte til Odense med Brænde, måtte Steddatteren, Maren Hansdatter, undertiden kjøre en Vogn, imens han selv kjørte foran med en anden, dette kunde hun ret godt klare, thi hin Tids små Øboheste, der ofte var dårlig holdte, var ingenlunde vanskelige at have med at gjøre, men værre var det, at når de sent om Aftenen kom tilbage og drejede om ad Rakkerkyden (Vestermarksyden), forlangte han, at hun skulde gå ind på Marken og tage lidt Korn eller Hø, alt efter Omstændighederne, for, som han sagde, så behøvede hun ikke at sætte Hestene på Græs, når de kom hjem. Herved er nu at bemærke, at skjøndt hans egne Agre gik langs med nævnte Gyde, så var det ikke på disse, men på Naboernes, de tog Fouragen. Dette var ganske vist Tyveri, men efter den Tids Retsbegreber gjorde man sig dog ingen Samvittighed derover.

* * *

Imellem Oldefader Jørgen Jørgensen og Bedstefader på fædrene Side Jens Jakobsen herskede der et uforsonligt Fjendskab, som nu,

når vi ser det på Afstand, kan forekomme os noget uforståeligt, men som sagtens for dem, der var Vidne dertil, har været klart nok, endskjøndt det neppe er højlydt omtalt. Så bittert var dette Uvenskab, at neppe nogen af de to gamle nogensinde glemte det. I hvert Fald kunde Jens Jakobsen endnu på sine gamle Dage, længe efter Jørgen Jørgensens Død, spydigt bemærke om denne, at hvad han ejede, da han kom til Trunderup, det vidste han nok, thi da havde han kun tre Skjorter.

Og hvad var så Årsagen til dette Fjendskab? Årsagen var den gamle Historie om igjen: to bejlede til samme Kvinde, „og hvor var Kvinden“, som Franskmændene spørger, når der er noget galt på færde. Kvinden var Anne Knudsdatter. Om den 40-årige Enke har havt personlige Fortrin, der kunde vække Mændenes Attrå, ved vi ikke, men hun sad i hvert Fald i en af de største og bedste Gårde i Byen, og dette har utvivlsomt været en medvirkende Årsag til Stridens Ophav. (Det synes, som om Kroen i Trunderup endnu på dette Tidspunkt var dér i Gården, og at Jens Jakobsen var kommen til at tjene Enken efter Hans Madsens Død, mens Jørgen Jørgensen, måske på en Handelsrejse, var kommen dertil, og således bleven kjendt med Enken, dog herom ved vi ikke med Sikkerhed nogen Besked.)

Jørgen Jørgensen gik af med Sejren, og fik både Enken og Gården, hvilket Jens Jakobsen vist aldrig tilgav ham. Jørgen Jørgensen repræsenterede vel nærmest den hensynsløse Kraft, derfor har han overvundet Enken, men trak undertiden det korte Strå overfor den kloge og snilde om end fattige Jens Jakobsen. Der er således fortalt, at Jørgen Jørgensen blev udelukket af Bylavet i hele tre År, hvilket særlig skyldtes Jens Jakobsens Bestræbelser. Nu tildags vilde en sådan Udelukkelse kun have lidt at sige, men for mere end Hundrede År siden, især så længe Fællesskabet bestod, var det noget helt andet, enhver Bestemmelse af Bylavet måtte han lystre uden Indvendinger, ingen måtte have Samkvem eller Omgang med ham eller låne ham noget enten Redskaber eller andre Ting, hvilket man dengang ideligt trængte til, og således kunde man gjøre en mindre velstillet Mand

til en ren Doktor Hjælpeløs og straffe ham langt hårdere, end man nu aner.

Dette omtalte Fjendskab var vist ikke langt fra at virke hemmende i Forholdet mellem de to Familier til langt senere Tider. Et næsten pudsig Udslag gav det sig engang, da Jørgen Jørgensen skulde kjøre med Jens Jakobsen og Niels Knudsen (nuværende N. Knudsens Bedstefader), der havde „lagt sammen“, til Odense Marked, thi som Ejer af i det mindste den ene Hest skulde Niels Knudsen være Kudsk, men sætte Jørgen Jørgensen og Jens Jakobsen Side om Side bag i Vognen gik aldrig an, og Niels Knudsen havde sin hårde Nød med at få det ordnet tilfredsstillende, formodentlig har han måttet overlade Tømmen til Jens Jakobsen og selv tage Plads hos Jørgen Jørgensen. Mere skæbnesvangert kunde det spændte Forhold snart være blevet, da Fader og Moder vilde forlove sig, thi endnu dengang var det gamle Uvenskabs Efterdønninger ikke helt forsvundne.

Det bør måske endnu bemærkes, at da Anne Knudsdatter og Jørgen Jørgensen holdt Bryllup (d. 15. Februar 1793), havde de løst Kongebrev. Hvorfor? Vi kan let komme til at tænke på, at de ved Hjælp af Kongebrevet vilde forhindre enhver Indsigelse mod deres Ægteskab, og navnlig at de havde frygtet en mere eller mindre velbegrundet og klog Indsigelse fra Jens Jakobsens Side. Vi forstår, at Forholdet ikke var bare Spøg.

[1908]

HANS JØRGENSEN

Hans Jørgensen (Morfader), der, som anført, var født 1794, overtog efter Faderens Død 1822 Gården i Fæste under Egeskov. Han var en af de såkaldte „Fribønder“, det vil sige, han skulde ikke gjøre Hoveri, men derimod forrette en Del Ægtkørsel, vistnok nærmest Personbefordring. Formodningen er for, at Hoverifriheden havde sin Grund i, at Gården oprindelig var Krongods, og som sådan (tilligemed Kildemosegård (Jens Hansens) og Møllegården) havde ligget under Nyborg Slot, hvortil de hørte 1660, og da de senere kjøbtes af

Egeskovs Ejere (eller andre), var Hoveriet ordnet for Trunderup Byes Vedkommende, man havde ingen Brug for dem til Hoveriet.

Endnu før sin Moders Død (1819) var Hans Jørgensen bleven gift med Pigen Kirsten Pedersdatter fra Volstrup, en Datter af Gårdmand Peder Pedersen samme Sted. Deres Bryllup stod 1817, og Ægteskabet varede til Hans Jørgensens Død 1858.

Af de Efterretninger, vi har om Morfader og Mormoder, og af det personlige Kjendskab til dem, kan vi danne os et Billede af dem, af deres Karakter og Måde at være på.

Hans Jørgensen var en middelhøj, ret kraftig bygget Mand. Som eneste Søn i Gården synes han ikke selv at have arbejdet, som såmange andre i de Dage måtte, men han forstod at holde sine mange Sønner strengt til Arbejdet, og drev også sin Gård så godt som nogen i de Dage. Sparsommelig og forsigtig i Pengesager var han, og opnåede da også at blive en velhavende Mand, gjerrig var han neppe.

Hård var han imod sine Undergivne, ikke mindst mod hans egne Sønner. — En Nabo, Rasmus Jensen, sagde engang til ham: „Du er for hård ved dine Drengene, Hans, du ødelægger dem.“ Derom vilde Hans Jørgen ingen Ting høre, og mange År efter, da Sønnerne var voksne, havde han den Tilfredsstillelse, at samme Rasmus Jensen (Jens Rasmussens Fader) grædende udbrød til ham: „Ja, du kan sagtens, Hans, for dine Drengene vil dog arbejde.“ (Hans egne kunde han nemlig ikke få til at tage fat). — Havde han taget en Bestemmelse om Arbejde, der skulde udføres, tålte han ingen Indvendinger eller Modsigelse, selv om hans Ordre var øjensynlig gal. En af hans Sønner (Hans Hansen) har endogså som voksen Karl fået et Slag af Svøben, fordi han tillod sig at bemærke, at det Blandkorn, de havde Ordre til kjøre hjem [¹ fra Ikjær, ikke var så godt som Havren, der stod i Marken ved Siden af. Indsigelsen hjalp ikke, Blandkornet blev kjørt dårligt hjem. Hans Jørgensen kunde ved Lejlighed, halvt i Spøg, udbryde til Sønnerne: „Nu kan I arbejde, Drengene, så skal jeg puste,“ og så gik det fra Hånden.

¹ Herfra til] Side 500 efter V. Aadals Afskrift (se Side 490).

Engang skulde en af Døttrene, Anne, læsse Hø og tillige kjøre frem med Vognen; der skulde stadig svinges med Vognen, så til højre og så til venstre, da Høet fandtes mellem Buske, og hun skulde da kjøre efter Hans Jørgensens Kommando, der lød „fra dig om“ eller „ad dig om“, men det vilde ikke gå, da hun ikke kunde huske Ordenes Betydning, hun drejede jevnlig til den forkerte Side. Han fandt dog hurtigt på Råd: han bandt hende en Visk Hø omkring den ene Arm og en Skarntyde (Vild Kørvel) om den anden, og nu lød Kommandoen: „Hø om!“ eller „Skarntyde om!“ Nu kunde hun straks se på sine Arme, til hvilken Side hun skulde, og så gik det.

Forøvrigt var han en vel anset Mand, han var en Tid Skoleforstander, måske nærmest efter Herskabets Ønske. En Tid lang var han Hegnsynsmand. Han var en ikke dårlig Regnemester, han talte også om, at han havde lært Algebra, hvilket dog måske ikke var ganske rigtigt. Vi mindes dog ret snedige Regneopgaver, som han morede sig af at forelægge og forklare.

Børneven var han, og han legede gerne med sine Børnebørn, men rigtignok paa sin egen noget hårdhændede Måde: Når han sad på en Stol, spændte han et Barn eller to ind mellem sine Ben og holdt dem fast trods de mest fortvivlede Anstrengelser for at slippe fri. Han morede sig af at spænde en af sine Fingre mod Tommelfingeren og så, som en Fjeder, lade den slå ned oven i Hovedet, så det næsten knagede i Skallen, når Slaget kom, det kunde nok trække Vandet i Øjnene, men græde gjorde Børnene ikke, de hængte i hans Frakkeskøder, når han gik i Gården, der ofte var belagt med Halm, og han kastede dem da om i Halmen, så de rullede som Pølser. Hans egne Børn tumlede han også noget med, da de var små; han havde i sin Tid en Violin, som han spillede på for Børnene, men denne Halløj mishagede hans Kone, „Kirsten“, og en skøn Dag forsvandt Violinen sporløst. Kirsten bagede, og Formodningen var for, at den var vandret i Ovnen tillige med Brændet.

Sine Husdyr behandlede han også undertiden på en egen Måde, der kunde have nogen Lighed med hans Leg med Børnene. De unge

Vædere drillede han ofte så længe, til han fik dem lært til at puffe (stange), men når de så tidt blev ham for næsvise, så kunde han nok blive så forbitret paa dem, at han pryglede dem ret eftertrykkeligt, hvilket forøvrigt ikke hjalp på dem. Engang var han raget uklar med en mindre Tyr, han havde, og blev vred på den for dens Genstridighed, han greb den da bogstavelig ved Hornene og væltede den ned i en gammel Grusgrav paa Marken (Ikjær). „Nu kan den fanme ligge der, det Skidt!“ sagde han. Tyren tog dog ingen Skade af den Væterejse, men] Historien viser, at Hans Jørgensen havde ganske gode legemlige Kræfter. Nogen dybere religiøs Natur var han neppe, i denne Henseende stod han vistnok tilbage for Kirsten Pedersdatter, de stod i sin Tid i Forhold til Præsten Hans Agerbek i Espe, og besøgte også de gudelige Forsamlinger, der hen imod Midten af Århundredet blev afholdt mange Steder på Egnen, også i Trunderup By.

Hans Jørgensens Hustru, Kirsten Pedersdatter, eller Kirsten Hans Jørgens, som hendes Konenavn lød i mange År i Trunderup, var som nævnt født i Volstrup, hvor hendes Fader, den stærke Peder Pedersen, havde en Gård i Fæste under Fjellebro. Moderen hed Johanne Pedersdatter, født i Kværndrup i Mavingsgård, nu i Vængerne.

Det er denne Pæ Pæsen, som han hed i daglig Tale, der en Gang kom for sildig på Hovmarken, da der skulde kjøres Hø ind. Ladefogden havde lagt sig på den Høstak, hvor P. P. skulde begynde, og da denne kom, skjældte han vældigt ud, fordi han kom for sent. P. P. sagde sindigt: „Vår dig!“, men Fogden blev ved at skjælde og smælde. „Vår dig! Jeg skal til at kjøre Hø!“ gjentog Peder Pedersen. Men det blev ved det samme, og nu udbrød P. P. vredt: „Hvis du ikke går din Vej, så skal jeg — og så bandte han — tage både dig og Høstakken og smide jer på Vognen!“ Og så tog han til Forken. Ladefogden, der kjendte både Peder Pedersens Kræfter og Alvor, fandt det nu rådeligst at forsvinde, det snarest han kunde.

Kirsten Pedersdatter var en middelhøj, velbygget og ganske køn Pige, vel var hendes Ansigt ikke fint formet, men havde en usædvan-

lig fin og hvid Hudfarve (smuk Teint), hvilket det beholdt til hendes høje Alderdom. Som ung Pige havde hun tjent på Egeskov og Krumstrup, vistnok som Malkepige, og hun kunde fortælle om Livet på „Slyngeborg“, den Stue på Egeskov, hvor de sad og spandt både Dag og Aften, når de var fri for Malkningen. Mærkeligt er det, at hendes Ophold her ikke forstyrrede hendes Moral mere end Tilfældet var, man kunde aldrig mærke, at hun havde været Malkekomtesse. Som Husmoder var hun, hvad man snarest kalder „en skrap Kone“, og hendes Børn fik ingenlunde nogen blid Opdragelse fra hendes Side, sålidt som fra Faderens. Når hun trak Strømperne af Børnene om Aftenen, og hun mærkede, de var gjort våde, så fik de straks et Par Dask om Ørerne med de våde Strømper som Straf, og i det Hele taget skal hun have været noget „lethåndet“, d. v. s.: snar til at give en Ørefigen. Men hendes Døttre lærte da også at bestille noget ligesåvel som Sønnerne under Faderens Varetægt.

Hun var i det hele taget en Kone, der tog Sagerne med Alvor, og hun holdt derfor ikke af, at Manden støjede, spøjte og tumlede med Børnene, det var sagtens også derfor, at hans Violin forsvandt. Hun var mere religiøs og alvorligt berørt end Manden, og naar de og Familien deltog i de gudelige Forsamlinger, skyldes det vel nærmest hende. Pastor Hans Agerbek i Espe havde dengang ikke så få Venner i Trunderup.

Hans Jørgensen og Kirsten havde en talrig Børneflokk, især var Sønnernes Flokk anselig.

[Nr. 2 af Børnene var] Anne Hansdatter, født 28. December 1818. Hun blev d. 23. Oktober 1841 gift med Ungkarl Jens Jensen. En talrig Børneflokk. Hun døde d. 27. Januar 1897, begravedes d. 4. Febr. 1897, 78 År gammel. Omtales senere udførligt.

ANDERS JENSEN

Af gamle Efterretninger lader det sig udlede, at en Fæstegårdmand under Egeskov, Anders Jensen, i Årene 1730—40 og vel flere boede i en Halvgård i Trunderup, Kværndrup Sogn. Gården hører til den nordligste Række i Byen og fik ved Udskiftningen 1797 Matrnr. 6 (P. Johansens Gd.), men blev stundom også betegnet ved et særligt Navn „Nisgård“, idet den Toft, hvorpå den ligger, kaldes „Nissetoft“. Sagnet fortæller, at der i sin Tid gik en Gangsti over Nissetoft henimod Kildemosegård, og det var på en Stente her, at en Nisse sad og lappede på sine Klæder ved Måneskin en Aften, da en Mand kom gående ad Stien med sin Plejel på Skulderen. Nissen var ikke tilfreds med Belysningen, thi der gik nu og da en Sky for Månen, så han ikke kunde se, og han skjældte da Månen ud: „Lys højt“, eller „Lys lavt“, sagde han, eftersom det passede ham. Manden, der hørte dette, tog nu sin Plejel og gav Nissen et ordentligt Rap over Rygstykkerne, så han trillede ned, og da han troede, det var Månen, der havde tabt Tålmodigheden og derfor slog ham, skyndte han sig at sige: „Lys højt, lys lavt, lys ligesom du vil.“ Deraf kom Navnet Nissetoft.

Om Anders Jensen, der boede her i Nisgård, ved vi ikke meget. Kirkebogen viser, at han døde i Maj 1778 og var da 86 År gl., og heraf skønnes det, at han er født 1692, men hvor, kan i Øjeblikket ikke oplyses.

Anders Jensens Hustru hed Maren Nielsdatter og var født i Kværndrup 1703 eller 04. De havde 4 Sønner og 2 Døttre. Hun døde i Kværndrup, hvor hun igjen var flyttet hen efter Mandens Død, d. 8. April 1795. Hun var da 91½ År gammel.

Anders Jensen havde flere Sønner.

[1908]

JAKOB ANDERSEN

En af Anders Jensens Sønner hed Jakob Andersen, født 1731 (Kirkebogen savnes), men hans Fødselsår sluttes deraf, at han an-

føres som død d. 28. April 1812 og var da 81 År gl. Han boede i en lang Årrække i den Gård i Trunderup, som Niels Knudsen, en af hans Efterkommere nu ejer, Matrnr. 4. Og førend han blev Fæster af denne Gård, havde han i sin Ungdom tjent som Karl hos flere af Gårdmændene i Trunderup, og det synes, som han alle Dage har opholdt sig i Trunderup, langt omkring kunde han heller aldrig være kommen, al den Stund han var stavnsbunden under Egeskov Gods. Lægdsrullerne over Godsets Mandskab viser, hvor han var i flere År. Det var i Året 1763, han overtog Gården, da han nemlig trolovede sig d. 26. Januar d. A. og holdt Bryllup d. 18. Marts næstefter med Enken Ane Margrete Rasmusdatter i Trunderup. Kirkebogen tilføjer, at de skal bo i Niels Nielsens Gård i Trunderup. Hun var født 1726 og blev kun 38 Åar gl., da hun nemlig døde i November 1764 (begravedes d. 14. November).

Denne Ane Margrete Rasmusdatter er Oldemoder, hun døde nemlig omtrent en Måned efter at have født sit eneste Barn ved Jakob Andersen, en Søn, Jens Jakobsen, Bedstefader. Hun var forud Moder til 2 Sønner.

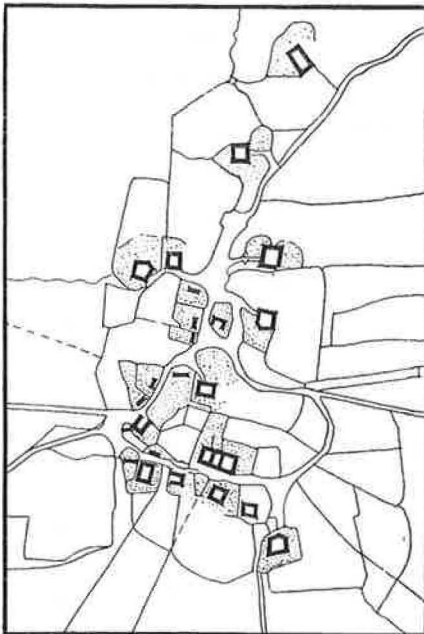
Om Jakob Andersens Liv og Færden ved vi næsten intet, kun hvad vi kan slutte os til. Som anført foran tjente han i sine yngre Dage hos forskellige Gårdmænd i Trunderup, der nævnes (i Lægdsrullerne): Casten Knudsen, hvor han tjente 1757 (i Trunderupgd.), hos Knud Nielsen tjente han 1754. 1755 er han hos Knud Hansen, og 1759–60 tjente han Rasmus Jensen i Kildemosegård (nuværende Jens Hansens Bedstefader), muligen har han tjent her, til han 1763 blev gift. Dette, at han i flere År havde Tjeneste hos Gårdmændene i samme By, lader formode, at han har været en ret flink Karl, og da Herskabet lod ham få en af Byens største Gårde i Fæste, må vi antage, at han også har været vel anset og endelig, at gamle Niels Nielsen afstod denne Gård til ham „af Skrøbelighed og af Kjærlighed til Konen med små Børn“, tyder på, at han har været anset for et godt og rettænkende Menneske. Hvem „Konen med små Børn“ har været, findes ikke noteret, men det må jo antages, at det var hans

første Kone, Ane Margrete Rasmusdatter, der jo var Enke og havde to små Sønner. Hun var selvfølgelig ikke i Niels Niensens Gård, da han jo levede og drev Gården, til han afstod den til Jakob Andersen, men hvor hun indtil da har været, ved vi ikke. Denne Niels Nielsen døde d. 18. Maj 1764, altså Året efter at Jakob Andersen havde overtaget hans Gård i Fæste.

[1908]

JENS JAKOBSEN

Denne Mand, Farfader, er født i Gården Matrnr. 4 (Niels Knudsens) i Trunderup, en af Byens største Gårde, som hans Fader, Jakob Andersen, da havde i Fæste under Egeskov. Moderen hed Anne Margrete Rasmusdatter. Hans Fødselsdag

Kort over Trunderup By 1787

Jakob Andersens Gaard var den midterste af den Trillinggaard, der ses i Byens sydlige Del. Tegnet af Aage Frydendahl efter S. Thorenfelds Udskiftningskort. Fra „Kværndrup Sogn“

kjender vi ikke, men den falder først i Oktober 1764 og skønnes deraf, at han blev kristnet d. 7. Oktober d. Å., båret af Hans Matzens Hustru. Han har da efter hin Tids almindelige (overtroiske) Skik, kun været få Dage gammel. Moderen døde omtrent en Måned efter hans Fødsel (se foran), og han fik meget snart Stedmoder, Mette Kristoffersdatter, der kom til at opdrage ham sammen med en hel Række Halvbrødre, hun blev Moder til. Han var fra Fødselen stavnsbundet, hvorfor han da også i sine yngre År tjente som „Karl“ i sin

Hjemstavn. Da Trunderup By udskiftedes 1796—97, tjente han som Avlskarl hos en Enke der i Byen, og kom derved til at „gå med som Mand“ ved Forretningen. Dette bidrog meget til, at han senere vidste forskellige Enkeltheder at berette om denne Udskiftning, som han havde iagttaget på så nært Hold.

Jens Jakobsen var en middelhøj Mand af rank, men ikke svær Bygning, og såvidt det fra Alderdommen kan skjønnes, har han været en ganske smuk Mand. Han holdt meget af at handle (en Egenskab, der absolut ikke ligger for nogen af hans Efterkommere), dels med Egetræ, som han købte, tildels underhånds, i Omegnens Skove, han har således afsluttet adskillige Handeler med den gamle Greve Holck på Fjellebro personlig, samme Greve (Bedstefader til ham, der solgte Gården til Greven på Egeskov for nogle År siden) var forøvrigt noget af en Original, som det morede at drive Omgang med Bønderne, især i Rudme — dels handlede han med Heste og endelig stundom også med Jordejendomme. Handelen bragte ham dog kun ringe Fordel, thi endskjøndt han var snarrådig og klog nok, lod han sig dog stundom overliste, idet han ikke erindrede sig, at andre kunde være Kjæltringer, når han selv var ærlig. Således ved vi, at han blev vældig snydt af den samtidige Niels Møllegård (N. Rasmussen i Møllegården), idet de opkøbte Egetræ i Forening, lod det save til Tømmer for at levere det, især til Højby, hvor en Ildebrand havde ødelagt flere Gårde. Da Jens Jakobsen en Dag ser sig for, havde N. Møllegård solgt det savede Tømmer og stukket Pengene til sig, og Jens Jakobsen måtte ligefuldt betale, i det mindste sin Part af, Egestammerne.

Uagtet han ikke engang kunde skrive sit Navn, men måtte nøjes med at tegne sit Bomærke, I I S, og naturligvis heller ikke kunde læse Skrift, kunde han dog stundom optræde som en Slags Sagfører over for Herskabet paa sine egne og Standsfællers Vegne. Således engang angående noget Hovarbejde, som Bønderne fandt uretfærdigt. En anden Gang var han og en Del andre Bønder kaldt ned til Amtmand Schumacher, der boede på Beierholm ved Vesterskjer-

ninge, fordi de havde nægtet at pløje og så en øde Gård. En Bøde var dem vis for denne Forseelse, men Jens Jakobsen og et Par modige Mænd til fik Ridefogden trængt hen i en Krog af Venteværelset og sagde truende: „Byd os ikke 3 Mark!“

Det var nemlig æreløst at blive dømt som „Tremarksmand“. Dette slap de også for, og det på en langt lempeligere Måde end de ventede. Amtmand Schumacher var nemlig i sit Forhold til Bønderne en prægtig gammel Herre, hvad der nu tilfulde viste sig. Han kom nemlig lidt efter ud til Bønderne og forklarede dem, at de ikke kunde slippe for Bøde, hvad de forresten vidste forud, „men“, føjede den gamle til, „sig, I vil betale, men sig ikke hvornår!“ Og da de så lidt efter blev kaldt ind på Kontoret, tog Amtmanden uden videre Ordet og sagde, at en Bøde skulde de give, og spurgte: „Hvormeget vil I give? Vil I give hver 8 Sk.?“ (8 Skilling = 16 Øre). Jo, det var de straks villige til alle Mænd, og Amtmanden vendte sig da med det samme om til Ridefogden (vistnok Brechling) og sagde: „Ja, men de Bønder er jo slet ikke så gjenstridige, Ridefoged!“ Dermed var Sagen endt, om de 8 Skilling nogensinde blev betalt, melder Historien intet om, det har i hvert Fald ikke været lige straks, da Bønderne klogelig fulgte Amtmandens Råd om ikke at sige, hvornår de vilde betale.

Et Eksempel på Jens Jakobsens Snarrådighed skal her medtages:

Forholdene var således på Egeskov Gods endnu i det 19. Århundredes Begyndelse, at Bønderne på deres Marker og Skovmål måtte hugge Underskov til Gjærdsel m. v. samt Elle, derimod var det forbudt at hugge Ege og Bøge uden særlig Tilladelse. Herimod forså Jens Jakobsen sig, idet han på den Del af hans Jordlod, der lå nærmest Gultved Grund, havde hugget en Del unge Ege- og Bøgetræer, der stod ham i Vejen ved Jordens Drift. Herom fik Herskabet Nys — den gamle Gehejmerådinde — og hun sendte sin tyske Skytte, Heinrich Twisselmann, der skulde være indkaldt netop for at passe Forstvæsenet på Godset, ud for at se på, hvad Skade der var gjort. Nu vilde Tilfældet, at da Skytten kommer gående ad Landevejen mellem Kværndrup og Trunderup, træffer han ved „Lillemarksvejen“

på Jens Jakobsen, der kom kjørende omme fra Falde Mølle, og han kom da til at kjøre med ham, skjøndt han ikke kjendte ham. Tvissemann begynder nu på sit halve Tysk at fortælle om en Mand i Trunderup, der hug af Eg und Bøg po den Tyk und po den Tyk, og så viste han på Arme og Ben som Målestok. Jens Jakobsen forstod straks, at det var ham, Talen var om, han holdt derfor stille og sagde på en bydende og bestemt Måde til Tyskeren: „Stå af straks!“ Tvissemann forstod i Øjeblikket ikke andet, end at han som snarest måtte af Vognen, og den anden pidskede nu på Hestene til Trunderup, hvor han havde et Par Savmænd i Arbejde på en Gadeplads ved Hans Jørgensens Gård, dem tog han med sig, måske med flere, og de fik nu hurtigt de fældede. Træer ført over Markskellet og ind på Gultved Grund, der alt den Gang tilhørte jordegne Bønder. Skytten fandt altså ikke den ulovlige Skovhugst, men Sagen var ikke dermed endt, Jens Jakobsen måtte for Retten tiltalt for ulovlig Skovhugst. Under Sagen var han snild nok til at få fremsat en Beskyldning mod Herskabet for, at man uden Hjemmel årlig afkrævede ham 10 Pund Ydesmør (Landgildesmør). Da Dommeren havde undersøgt hans Fæstebrev, udbrød han: „Hvad vil han betale det for, han ikke er pligtig?“ Jens Jakobsen fik rimeligvis en Mulkt for sin ulovlige Skovhugst, men slap så også for Fremtiden for at levere de 10 Pund Smør.

Endnu engang fik Jens Jakobsen Brug for sin Snildhed i Anledning af hans omtalte Skovhugst. Han søgte nemlig Gehejmerådinden for at få noget Tømmer til Istandsættelse af sin skrøbelige Staldbygning, han fremførte sin Anmodning for den „blinde Jomfru“, som altid var om Fruen, og altid på dennes Vegne talte med Bønderne i Forhallen, og det var almindeligt antaget, at Fruen selv lyttede til Samtalen, idet hun stod inden for Døren. Jens Jakobsen fik Afslag, idet hun bemærkede: „Det er jo ham, der hugger både Ege og Bøge af.“ „Nej, lille Jomfru,“ skyndte Jens Jakobsen sig at sige, „ude i Skoven (Bleget), hvor jeg kan se, det er til Gehejmerådindens Nytte og Fornøjelse, der freder jeg både Egē og Bøge!“ „Gjør han det, min gode Mand, ja, så skal jeg min Tro gå ind igjen,“ sagde den Blinde,

og et Øjeblik efter kom hun igjen med Løfte om det nødvendige Tømmer. „Da skulde da også“ — og så bandte hans Nabo Niels Knudsen, så det lugtede — „kan du få Tømmer, og vi andre kan aldrig få en Pind.“ Sagen var, at den gamle Frue var meget nænsom over sine Skove, og kun lod fælde, hvad der var uomgængeligt nødvendigt.

Mod i rent legemlig Henseende manglede han ikke. Vel ved vi intet om, at han nogensinde har været i Slagsmål, skjøndt sligt i hans Dage var kedeligt almindeligt, men vi ved, at da en Ufredsmand engang brød ind i hans Stue ved Nattetider, sprang han hurtigt ud af sin Seng og stående i den bare Skjorte gav han sig øjeblikkeligt til at bakse den Fremmede ud, hvilket dog nok også lykkedes, mulig ved tililendes Hjælp.

Hans Halvbroder, den skikkelige Peder Jakobsen, der sad inde med Nabogården (Gårdene var sammenbyggede med en tredie og lå omtrent midt i Byen), kunde i Hidsighed nær engang have fået samme Medfart, som ovennævnte Indbrudsmand. De nærmere Omstændigheder var nok omtrent følgende: En Aften var Bymændene samlede på Kroen, i Tangens Gård, og den før nævnte Niels Møllegård sad som Byens mægtigste Mand for Bordenden, og var da ikke fri for at kosse Jens Jakobsen, der sad ved nederste Bordende, og beskyldte ham for et eller andet uhæderligt. Dette indtraf nogen Tid efter, at den foran omtalte Egetræshandel var sket, og Jens Jakobsen rejser sig da sindigt op, går tæt hen til Niels Møllegård og sagde højlydt, idet han slog sin knyttede Hånd i Bordet foran ham: „Du skal være en Kjeltring for alle de Trunderup Mænd, til du beviser din Tale, men så heller ikke længere!“ Dermed gik han, og nu bag efter gjorde Niels Møllegård et farligt Væsen af alle de Ulykker, han vilde skaffe over Jens Jakobsens Hoved for denne Fornærmelse. Peder Jakobsen, der hørte på alt dette, blev nu bange på Broderens Vegne, og gik næste Dags Morgen endogså i Forbøn for ham hos den mægtige Mand, han undskyldte ham med, at han var fuld o. s. v. Niels Møllegård lovede da også at lade Sagen bero, når Jens Jakobsen

vilde komme og bede om Forladelse. Med denne Besked mødte Peder Jakobsen nu vel tilmode hos Broderen, men fik at mærke, han var gået galt i Byen, thi Jens Jakobsen foer op, brugte hårde Ord mod Broderen, og var måske ikke langt fra at smide ham ud. Det viste sig imidlertid, at Niels Møllegård ikke dristede sig til at gjøre noget ved Jens Jakobsen, den hårde Medfart, han havde truet med, mærkede han aldrig noget til. Ja Formodningen er endogså for, at Niels Møllegård bed Kjeltringnavnet i sig.

Hvormeget end Jens Jakobsen handlede og tumlede omkring i Verden, så var og blev han alle Dage en fattig Mand, men det, der kaster et smukt Lys over hans Liv, trods alle hans Fejlgreb, var hans absolutte Ærlighed og Redelighed. Han stod endogså engang i Begreb med at sælge deres eneste Sengeklæder på en Auktion i Kværndrup, for at kunne betale nogle Penge, han var skyldig. Farmoder græd over sine Dynere, og såvidt det erindres, blev de heller ikke bragt til Auktionen.

Endnu som gammel Mand skyldte han lidt Penge til Fætteren Rasmus Jensen, dem betalte Fader, og da han meddelte Jens Jakobsen, at nu var Gjælden betalt, så udbød den Gamle: „Det er godt, min Søn, nu kan jeg dog ligge som en ærlig Mand i min Grav!“

Egentlig drikfædlig var Jens Jakobsen ikke, men dette udelukker langt fra, at han nu og da, som næsten alle andre i de Dage, fik en Tår over Tørsten, og når det skete, synes han altid at have været i Perlehumør, og lavede således aldrig Spektakel og Ustyr hjemme.

Som gammel Mand var han ingenlunde blind for de nyere Fremskridts Betydning for Landbruget. Da Sønnerne begyndte at mærgle, så han fornøjet til, stak i Mærgelklumperne med sin Kæp og sagde: „Det er noget dejligt noget det!“ Han fik at se, hvor godt Korn og Græs trivedes derefter.

Da Jens Jensen, Sønnen, engang sagde til ham: „Må vi ikke få en støbt Plov, Faer?“ så troede han nok, det gik lovligt vidt: „Hm, en støbt R . .!“ sagde han, og så gik han sin Vej. Men Svingplovene var jo kommet i Brug, og de fik da også en sådan anskaffet, og da

den Gamle så, at to Heste gik ligeså let med den, som fire gik med en af de gamle Hjulplove, blev han helt glad ved det, og vilde endogså prøve at pløje. Men den Prøve faldt ikke ubetinget heldigt ud, thi Sønnen havde begyndt at pløje på tvers af de gamle Rygge og Rene, og når Ploven gik over en af disse sidste, vilde den løbe oven af, balke, og da Jens Jakobsen så dette, fulgte Hånden den gamle Vane at trykke ned på Handvedene (Styrene) i Stedet for at løfte op. Ved denne forkerte Manøvre foer Ploven hurtigt helt oven ud af Furen, og den Gamle slængte den ærgerligt fra sig med de Ord: „Å, det Skidt!“

Om Anne Jensdatter, Farmor, ved vi ikke meget, hun var en mild gammel Bedstemoder, som jevnligt mente, vi Børn led Uret eller Mangel, og vi søgte gjerne ud til hende, når der var noget i Vejen på en eller anden Måde.

Da Morfader engang havde forledt mig til at drikke en Snaps Solbærbrændevin, blev jeg selvfølgelig halvfuld og dårligt tilpas, jeg luskede da ud til Farmor, der troede, jeg var syg, og desårsag puttede mig i Seng, hvor jeg snart kom mig.

Hvordan så Farmor ud? Hun havde et godlidende, men ikke just fint Ansigt. I sine ældre År var hun sammensunken og kroget, sagtens som Følge af de mange Fødsler, og hun døde 72 År gl. d. 8. December 1852.

Farfader blev 91 År, han døde 6. November 1855.

Jens Jakobsen synes ikke at have taget Del i den folkelige Vækkelse, der indtraf i hans høje Alderdom, ligesålidt som den religiøse Vækkelse, der i hans Dage gik over Fyn, og som gav sig kjendelige Udslag også i Trunderup By, har berørt ham. Hans Nabo, Hans Rasmussen, var en vakt Kristen, og om de end holdt godt Naboskab, synes nogen Vekselvirkning imellem dem i denne Henseende ikke at have fundet Sted. Men heller ikke nogen fjendtlig Holdning over for folkelig og kirkelig Bevægelse har han lagt for Dagen. Han fandt sig roligt i, at Sønnen Jens Jensen tog Del i den politiske Bevægelse, og endogså, endnu mens han levede, blev valgt til Rigsdagsmand, lige-

som han også godt vidste, at både Sønnen og Svigerdatteren stod i Forbindelse med Skolemanden Christen Kold, der i de Dage var kommen til Ryslinge, uden at han gjorde Bemærkninger derover, ganske vist var han den Gang gammel — nær de Halvfems — men han var ikke åndeligt svækket, endskjøndt han den Gang mest var sengeliggende uden egentlig at være syg. Han kunde, når gamle Venner fra Byen så ind til ham, alt som han lå i Sengen, med stort Liv fortælle om de Tildragelser, han i sit lange Liv havde været Vidne til eller deltaget i. Ja så livligt kunde hans Tanker arbejde med det forbigangne, at man kunde se ham tage Piben af Munden — han vilde gjerne ryge en Pibe, som han lå — og halvhøjt gjentage sådanne Ordskifter, som han i sin Tid havde taget Del i. Selv har jeg været Vidne til sådanne Udslag af hans livlige Fantasi, men desværre var jeg for grøn til at kunne opfatte noget af Betydning af sådan Entale. Mangt et Træk af Folkelivet for mere end 100 År siden, som nu kunde have havt den største Interesse, kunde dengang have været opsnappet, når den rette Mand havde været ved Hånden. — Å, ja! sådan går det.

[1908]

JENS JENSEN

Denne Mand fødtes d. 24. December, Juleaften, 1812, som den 7de i Rækken af Jens Jakobsens og Anne Jensdatters talrige Børneflokk. Hans Fødehjem var den midterste af en Trillinggård, der lå omtrent midt i Trunderup By, ret øst for Matrnr. 4 (N. Knudsens Gd.) og lidt sydøst for den nuværende Friskole. Det var en Fæstegård under Egeskov, og Hjemmet var, som så mange Fæsteres i de Dage, meget fattigt, og den store Børneflokk kom ingenlunde til at danse på Roser i Opvæksten. Tidligt måtte Børnene ud at tjene, det ene efter det andet, og helt pletfri slap de ikke alle gennem den rå og robuste Verden, de blev slupne ud i. Jens Jensen kom ogsaa ud at tjene, men dog kun i kortere Tid, han tjente nemlig i Kværndrup

Præstegård, hvor Provst Lassen var Præst. Han var engang med at „fyre“ under Bryggerkedlen, hvor man i en Tørvekurv bar gamle Bøger og alskens gamle Papirer hen og brugte som Brændsel under Kedlen, muligen gik her nogle af de gamle Kirkebøger med i Løbet, de savnes den Dag i Dag. Kun et ganske lille Hefte i gult Omslag med sorte Stjerner, som han opdagede indeholdt ubeskrevne Blade, ragede han med en Kæp ud fra Ilden og gemte. Senere brugte han Heftet som Noteringsbog for Familiebegivenheder, og det opbevares endnu.

Længe blev han dog ikke i Præstegården, thi da han var lidt over 15 År, kom hans Fader til Skade ved uheldig Kjørsele, så han i længere Tid ikke kunde passe sin Bedrift. (Såvidt erindres, var det nede ved Trolleborg, han væltede med Vognen og forslog sig så voldsomt, at han som livløs blev båret ind i det nærmeste Hus.) Og Jens Jensen måtte nu, som den ældste af Sønnerne, hjem og passe Gården, hvilket han vedblev med i det næste Par Menneskealdr.

Hjemmet var som sagt fattigt, og kun langsomt kom det på Fode. Jens Jensen sov i Karlekammeret, der i de gamle Bindingsværksbygninger var så utæt, at han undertiden om Morgenen måtte ryste den indfygede Sne af sine Klæder, før han tog dem på, og så var det endda kun et Par Lærredsbenklæder, han fik på, Underbeklædning var en ukjendt Overdådighed, men rask foer han ud, skar Hakkelse med Håndkiste eller „tarsk“, til han fik Varmen.

Kosten stod i Forhold dertil: Øllebrød om Morgenen med Mælk på, når man da havde den, ellers yderligere fortyndet med koldt Øl, derefter et lille Stykke stegt, røget Flæsk og „Dypbrød“, d. v. s. Brødstumper dypet i det varme Fedt på Panden, men man havde kun Råd til at dyppe det på en Side: „I kan sagtens, Børn,“ sagde han til os, „I kan dyppe Brødet i helt over Hovedet!“ d. v. s. dyppe det så dybt i Fedtet, at dette slog sammen over Brødstykket. Til Middag Vandgrød, da man ikke altid havde Mælk, Kål kogt på Flæsk, Vandvælling o. s. v., også — undtagen Kålen — med stegt Flæsk som Eftermad. Til Mellemmad Fedtebrød, med eller helst uden Pålæg. Når

man skulde „til Hove“ — på Hovarbejde — skulde Maden helst være lidt bedre, stundom måtte man dog nøjes med en mager Pandekage som Pålæg, dette gik især an til Børnenes Skolemad. — Kaffe — Å, nej, snak ikke om den, og The, Thevand, som man kaldte det, var også en sjældn Vare. (Man har fortalt, at gamle Bønder undertiden lavede sig The af unge Hvidtjørnblade eller af Blomsten af den „Hulkravede Kodriver“). Om Aftenen var Mælk og Grød, eller Øl og Grød en stående Ret, ligesom Øllebrødet om Morgenens. Dog blev Kartofler mere og mere almindelige, de blev kogte, pillede — når de da ikke var helt ny — og dyppede i Meldyppelse, stundom så sparsomt, at Salt var den meste „Dyppelse“.

Jens Jensen var altså kun meget ung, da han blev Karl i Gården, og som sådan måtte han forrette det pålagte Hoveri, hvad der selvfølgelig kunde være strengt nok for så ung en Knecht, al den Stund han hverken var stor eller stærkt bygget. Værst var det i Slet og Høst, da man altid på Hovmarken arbejdede om Kap og tilmed under Ladefogdens Opsyn. Han har selv tidt fortalt, hvilken udmærket Hjælp han havde i en ganske fortrinlig Le, der til enhver Tid skar som en Ragekniv. „Kan du blive sådan ved, Lille, så er det godt!“ sagde Ladefogden, da han så, hvor flinkt og godt han brugte sin Le. Senere, da han blev voksen, gik han om Kap med de bedste Høstere på Hovmarken, som sine hårdeste Konkurrenter om den Ære at komme først til Enden nævnte han altid Mads Ladefoged, der tjente hos Per Stokholm i Trunderup, Hans Nielsen, der senere boede i Ravndrup Vænge, og Mads Banke, senere Gårdmand i Trunderup, alle raske og stærkere Karle end ham selv.

Ja, andre Folk har endogså moret dem over hans Færdighed i at bruge en Le: „Han kunde jo hugge Store Rasmus ud!“ sagde man, og vist er det, at når han arbejdede sammen med denne Kæmpe, fandtes der neppe to Mand til i den samme Rode, der kunde fravriste dem Æren af at være de første færdige med deres Hovlod. (For at forstå dette nogenlunde rigtigt, må det erindres, at en Rode, udtalt „Roe“, bestod af 8 Helgårde, eller dobbelt såmange Halvgårde, hver

Helgård sendte stadig 2 Mand til Hovarbejde og Halvgårdene hver en, og mens en Helgård drev en „Hovlod“ ene, var der to Halvgårde om en Lod. En Hovlod på Egeskov var ca. 2 Tdr. Land.) — Når der var stærktvokset, „svært“, Korn, kneb det vel for Jens Jensen at holde Skridt med Rasmus, men hvor det var mindre svært, spillede Kræfterne ikke så stor en Rolle, og der kunde han sagtens klare sig. En Dag de var mødt til Høstarbejde, sagde Store Rasmus i Spøg til Ladefogden: „I Dag skal jeg „lunke“ den gamles Bukser!“ Han kaldte Jens Jensen „den gamle“, da han var lidt ældre end han selv, og det var svært Korn, de skulde høste. Længere hen på Dagen spurgte Ladefogden Rasmus: „Nå, hvordan går det?“ „Jeg kan — som han kunde bande — aldrig få en Dråbe af ham,“ svarede Rasmus. Dette morede det altid Jens Jensen at fortælle: „Det var svært Korn, men jeg passede på!“

Det morede ham også at fortælle, hvorledes han engang fik let Spil med at komme først til Enden med den første Skår, hvilket ellers langtfra var nogen let Sag for ham. Af hans tre hårde Medbejlere var han først fri for Mads Banke, hvis Hovlod gik i en hel anden Retning, og af de to andre havde Hans Nielsen det Uheld, at han rev sit Mejetøj i Stykker, da han var kommen et Stykke frem, og blev derved standset. Nu var der kun Mads Ladefoged tilbage at kappes med, og han havde overilet sig, så Vejret gik fra ham, derfor kom han bagefter. Vi kan forstå, at de alle satte fuld Kraft på, og Jens Jensen har da også fortalt, hvorledes han lukkede Øjnene, hver Gang han hug til, for desto bedre at samle Kraften om selve Hugget.

At Jens Jensen helst fortalte sådanne Hoverihistorier, hvori han havde spillet en heldig Rolle, må vi holde ham tilgode, men både til at gjøre sin Le i Stand og til at bruge den var han en Mester, hvad vi har hørt hans Samtidige indrømme, og vi, hans Lærlinge, kan bekræfte det, så det var ikke lutter Pral, han gav tilbedste.

Han var en håndsniild Mand, der ikke alene selv lavede det „Mejetøj“, han brugte, og „harvede“ sin Le, men han „lempede“ også allehånde andre Håndredskaber, som man i hans Dage brugte af Træ.

Især brugte han med stor Færdighed den såkaldte „Spånkniv“, også kaldet „Båndkniv“ eller spotvis også kaldet en „Bondehøvl“, hvilket var af stor Betydning, da man i hine Tider savnede Pudsemidler som Fil og Sandpapir, man kunde skrabe lidt på et Skaft med et Stykke Glas, og når det kom højt gnide det efter med et Par Stilke „Skavgræs“, men Spånkniven var absolut Hovedværktøjet for ham som for alle andre.

Da han som ung Mand (i 1830erne) fik de da fremkomne Svingplove at se, fik han jo Lyst til en sådan, da den åbenbart havde Fortrin for de gamle Hjulplove, men der var ikke Råd til at anskaffe den. Men hvordan det end gik, fik han, som foran fortalt, dog købt en støbt Underplov, og lavede så selv „Trætøjet“ dertil. Ligeledes lavede han selv Høsthaver o. s. v.

Ved alle disse Huggehusarbejder, der i egentligst Forstand var Husflidsarbejder, fik han, som såmange andre, en praktisk Færdighed i Træets Opkløvning og Ophugning og Kjendskab til dets rette Behandling og Anvendelse, som vor Tids Ungdom i høj Grad savner, den kjender ikke et dårligt Stykke Materiale fra et godt, og er ikke i Stand til at foretage selv den mindste Istandsættelse af et Redskab, denne Ungdom, å ja, går jo omkring med 5 Tommelfingre på hver Hånd, og dette trods al Gymnastik og Legemsøvelser, der foregøglers os snilde og smukke Karle, men som ikke er i Stand til at hjælpe sig selv i en snæver Vending, de går hellere med Støvler til Hverdagsbrug, det er lettere, men hvad hjalp et Par Træsko dem? de kan ikke engang holde dem i Orden ved egen Hjælp, og Støvler ser dog flottere ud. Jens Jensen og hans Samtidige blev håndsnilde, og dermed også tænksomme, dette gav de gamle Mænd et herligt Tidsfordriv, når de ikke længere kunde tage Del i det strengere Arbejde, vi har set dem arbejde med allehånde nyttige Småting, lige fra Strikkepinde og Træsker til Skovle og Grebe, nu omstunder køber man det, det er nemmere, men absolut ikke udviklende. Nu står den unge Mand ret som en Dr. Hjælpeløs over for en brækket „Forkestage“, de gamle vidste straks Råd derfor.

Og langtfra må man derfor tro og tænke, at de gamle var træge og tunge Karle, å, nej, vi har set Jens Jensen og hans Samtidige dandse så let og regelbundet smukt som nogen. Ja, Jens Jensen og hans Broder Jakob de var, sagde en af deres Jevnlige, så lette til at dandse som Katte. Heller ikke andre Legemsøvelser var dem fremmede, thi ved det meget Samlingsarbejde, de tidligere havde ved Hoveri, Vejarbejde o. s. v., var der idelig Lejlighed til Kappestrød, som Højde- og Længdespring, Jens Jensen har gjort Længdespring på 6 Alen, hvilket må kaldes anstændigt af en Mand, der umiddelbart før og efter gik i strengt Arbejde. Jeg har set ham engang blive trukket af en bissende Ko, som han ikke kunde holde ved Tøjret, ind over Gården, hvor han i den rasende Fart kun havde Valget imellem at slippe Dyret eller springe over en Tostol, der stod ham i Vejen. Han udførte Springet, halvanden Alen i Højden, med Træsko på og på den hårde Stenbro, over den vemmelige Forhindring, uden i mindste Måde at snuble. Jeg gad set dem nu om Dage med hvide Gymnastiksko og Belte med Broderi om Livet gjøre ham det efter.

Når han i flere År i Trediverne og Fyrreerne med en Drengs Hjælp, stundom også med Hjælp af en af hans Brødre, senere med en Tjenestekarl, skulde forrette Hoveriet, mærgle Jorden, rydde Skovrenene og bryde Stenene op samt udgrøfte Marken, vil det være forståeligt, at det ikke var Letkarlsarbejde, han udførte på Gården, og Sporene deraf findes da også endnu. Dræningen kom først mange År efter.

Gården var dengang på omtrent 50 Tdr. Ld., en Halvgård, Bygningerne lå noget fjernede fra Jorden, idet den såkaldte Oplod lå ud ad Nørremose til og kun oppe ved Byen havde en Bredde af 12 Alen, den begyndte umiddelbart nord for Kildemosegårdens nuværende Have og gik ud til Gultved Jorder. Foruden denne Oplod hørte til Gården en Ud lod ude på Dong på ca. 10 Tdr. Land og en Englod ved Vandløbet mellem Kværndrup og Trunderup vest for Landevejen og Spange Bro, her var vel henved 3 Tdr. Land, hertil kommer endvidere Part i Ikjærsmosen og Byggeplads med Have midt i Byen. Denne spredte Beliggenhed af Gårdens Arealer, der skyldes

den uheldige Udskiftning (Jens Jensen fortalte, at Bønderne fik for meget at sige ved Udskiftningen, og de forlangte f. Eks., at alle vilde have Part i Vestermarken, 3: Byens bedste Jord, og netop derfor fik hver Gård sit Tilliggende på flere Steder), gjorde selvfølgelig Gårdens Drift besværligere, men også Jorden på Dong blev mærklet, skønt den lå næsten en halv Mil fra Gården.

Jens Jensen begyndte også at brakke Jorden såvelsom at efterårspløje den, men den første Gang, han forsøgte at så noget af Vårkornet uden at pløje Jorden, turde han dog ikke tale om dette Forsøg til Bymændene for ikke at blive udlet for slige „Narrestregers“ Skyld. Det gik dog ganske godt, uagtet han endnu dengang ingen „Rispharve“, d. v. s. „Svenskharve“, havde til at løsne Jordskorpen med.

Ligeledes begyndte han med Held at „lægge“ Kartofler i Marken, hidtil havde man troet, at de kun kunde gro i Haverne.

Andre store Arbejder forestod ham nu: Gårdens Ombygning.

[23/2 1908]

FÆSTEVÆSEN

Da Bedstefaders, Jens Jakobsens, Gård i Trunderup omkring ved 1840 var bleven meget brøstfældig, henvendte han sig til daværende Godsforvalter Anders Wognsen på Egeskov (han beboede dengang Fallegård ved Kværndrup) for på en eller anden Måde at få Herskabets Hjælp til de nødvendige Nybygninger. „Ja, jeg ved nok, det er skidt med dig, Jens Jakobsen,“ sagde Forvalteren, „du skal skrive til Greven selv.“ (Grev Preben Bille Brahe på Hvedholm).

Jens Jakobsen fik Degnen, den gamle Peder Knudsen, til at skrive for sig til Greven, og fik da det Svar, at han kunde få Tømmer og en Del Sten, samt 100 Rigsdaler til Hjælp. (Herremændene havde formentlig selv en Godtgørelse på 100 Rdl. for hver Fæstegård, de lod udflytte). — „Det kan han ikke, han er gammel,“ sagde Forvalteren, da han fik at vide, hvilken Besked han havde fået, „kjør hen og

tal med Greven selv, han får ikke mindre, end han har.“ Så kørte Jens Jakobsen og Sønnen Jens Jensen hen til Hvedholm for at tale personlig med Greven og se, om der kunde opnås mere, end han havde givet Løfte om. Da Jens Jakobsen kom ind til Greven, sagde han straks: „Jeg takker Greven for det Tilbud, han har givet mig på Tømmer og Sten.“ „Det er også et godt Tilbud, du,“ afbrød Greven ham. „Men,“ vedblev Jens Jakobsen, „jeg tror ikke, jeg kan klare mig med det, jeg er jo en gammel Mand.“ „Å, han kan jo bygge lidt i År og noget mere til næste År,“ sagde Greven. „Det går vist ikke an at bygge en enlig Længe ude på Marken,“ mente Jens Jakobsen, „det skal helst bygges omtrent på engang, men jeg har en voksen Søn, må han få Gården i Fæste, så kunde han jo bygge for Fæstet.“ „Din Søn må få Gården, du,“ sagde Greven, „men jeg vil pinte have Fæste af den, Farvel.“ Dermed var Jens Jakobsen nødt til at fjerne sig, thi dette „Farvel“ var en uigjenkaldelig Afslutning på en Samtale fra Grevens Side.

Jens Jakobsen berettede nu Forvalteren Udfaldet af deres Rejse og klagede sig derover, og Wognsen lovede da, at når han nu på Mandag kom til Hvedholm (han var der i Reglen hveranden Mandag) så vilde han tale med Greven om Sagen, „og så kan Jens jo høre ned til mig en af Dagene.“ Jens Jensen søgte så en Dag Forvalteren, og traf ham på Skrivestuen (Kontoret), hvor Forvalteren fandt en lille Seddel, blot en Lap Papir, ud mellem Papirerne, hvor der stod, at han måtte få 1200 Al. Tømmer og en Del Sten, og så skulde han flytte Gården ud på Marken og bygge i Stedet for at give Fæste. „Det er nu forlidt,“ sagde Forvalteren, „men begynd kun med Stuehuset i År, og tag Ladebygningerne ad Åre.“ Tømmeret var til 6 Sk. Alen.

I Mølledammen ved Falle stod en Del store Ege, og deraf skulde Jens Jensen have Tømmeret, men uagtet Wognsen åbenbart var ham gunstig stemt, turde han dog ikke idelig løbe ham på Dørene, og ventede af den Grund sålænge med at spørge om Tømmeret, at Forvalteren var bleven gnaven over, at han ikke fik det hentet. Da Jens Jensen hørte dette, skyndte han sig til Wognsen en Lørdag Morgen,

Nørremosegaard

Efter Akvarel af Kathrine Nielsen, Datter af Kirsten Nielsen, f. Jensen

og fik Besked om, at Jens Skovfoged kunde anvise ham det, „men,“ føjede Forvalteren til, „jeg vil ikke have jer til at køre der hele Sommeren.“ (Det var på egen Græsbund). Han søgte nu Skovfogden op, men denne kunde ikke komme straks, da han havde Hovfolk på Arbejde i Skoven, men efter nogen Snakken sagde Skovfogden: „Hvornår kan du være der med Vognen?“ Et Klokkeslet blev aftalt, og der mødtes de, endskjøndt nogle af Jens Jensens Heste måtte hentes på Dong, og så var Plagen endda bleven halt, så han og hans Broder Jakob måtte kjøre med kun et Par Heste. Lørdag Aften, da de kjørte hjem med det næstsidste Læs, mødte de Forvalteren på Lillemarksvejen, da han kom fra Egeskov, og da var han i bedre Humør, da han kunde se, de hængte i. „Ja,“ sagde Jens Jensen „nu er der kun et Læs til, og det skal jeg hente i Morgen tidlig.“ Dermed var Forvalteren vel tilfreds.

Stuehuset til den ny Gård blev så bygget den Sommer — 1840 — og Året efter den vesten og sønden Længe.

Da han derefter kom og fik sin Regning på Tømmeret, var denne

jo temmelig stor, og Wognsen spurgte da: „Har Jens alle de Penge?“ „Ja, jeg har nok Pengene, men jeg har måttet låne en Del af dem.“ „Rejs ned til Greven og prøv på at få noget Afslag,“ sagde Forvalteren. Dette Råd fulgte Jens Jensen og havde efter Forvalterens Tilskyndelse taget „en Mand med“, i dette Tilfælde var naturligvis hans Svigerfader, Hans Jørgensen i Trunderup, den, som efter Forvalterens Mening var nærmest til det. De kom da også ind til Greven, og Hans Jørgensen begyndte straks, at det var den halve Gårdmand i Trunderup, der skulde bygge for Fæstet, men Regningen, han havde fået, var ham temmelig stor, og han vilde derfor gjerne bede om et Afslag. Greven så på Regningen og udbrød da: „Det er da også en Satans Hob Tømmer, du har fået.“ Jens Jensen tog nu Ordet og sagde: „Jeg så, da jeg havde nedbrudt den gamle Gård, at det Tømmer, der var i den, hverken var mig eller mit Herskab tjenligt at sætte i den ny, og derfor er der brugt såmeget nyt.“ „Hm!“ sagde Greven, satte sig ned og skrev på en Seddel (Regningen) og fortsatte: „Jeg vil slå 2 Sk. af på Alen, det gør dog noget, du.“ Dermed rejste de, og havde opnået at få Tømmeret for 4 Sk. Alen — omtrent — Savløn.

Senere, da han skulde betale Skat, gik han til Forvalteren med denne, derimod var han ikke belavet på at betale Landgilde, som hans Fader havde været fri for, og Forvalteren sagde, at hans Fæste var regnet fra i Fjor, da de gjorde Aftalen, og at Landgilden altså var forfalden. „Men du kan jo bede Landgilden af hos Greven, han kommer til Egeskov den eller den Dag.“ Så gik Jens Jensen til Greven, en Dag han var på Egeskov, og bad om at måtte være fri for Landgilde dette første År, for Byggeriet havde kostet såmeget, at han var kommet tilbage i det. „I har jo avlet godt i År,“ sagde Greven, hvilket Jens Jensen måtte indrømme var Tilfældet. Men han forklarede nu Greven, at han gjerne vilde have såmeget af den Gjæld, han havde pådraget sig, „redt“ ud. „Så kan du tale med Forvalteren om det,“ sagde Greven, og det var jo alt, hvad han kunde vente. Han kom imidlertid ikke straks til at tale med Forvalteren, da denne havde

Fremmede hos sig på Skrivestuen, og da han senere kom til ham, lod han straks, som han havde glemt det: „Død og Pine,“ udbød han, „ja, nu skal vi se“ — og dermed var det Landgilde betalt.

Der tilkom Forvalteren „Fogedpenge“ for hver Gård, der blev bortfæstet, sædvanligvis 10 Rdl. af hvert 100 Rigsdaler af Fæstepengene. Fader tilbød nu Forvalteren Fogedpengene, da han havde Penge med sig. „Det kan være det samme med Pengene, til Mads Banke (i Trunderup) har fæstet,“ sagde Forvalteren. Han vilde antagelig vente, fordi at Mads Bankes Fæstepenge da kunde lægges til Grund for Beregningen af Fogedpengene for dem begge, da det var Halvgårde, de begge fik. Fader ønskede imidlertid at betale Pengene straks, og Forvalteren tog da 40 Rdl., hvoraf Fader sluttede, at hans Indfæstning var beregnet til 400 Rdl. Mads Banke gav Året efter 700 Rdl., og hans Fogedpenge blev altså 70 Rdl. eller 30 Rdl. højere end Jens Jensens. Jens Jensen siger, at Forvalteren altid var ham god, uden at han egentlig ved hvorfor, men antager nærmest, at det var, fordi han altid var en rask og akkurat Hovarbejder, og fordi han altid viste, han havde Lyst og Evne til at arbejde sig fremad i sin egen Bedrift.

Mange År efter sagde Wognsen ved en given Lejlighed til Jens Jensen: „Ja, er det ikke glædeligt, Jens! da jeg kom her til Godset (1829?), var der kun 2 eller 3 af Bønderne, der kunde betale deres Skatter og Afgifter i rette Tid, og nu er der kun 3, der ikke kan betale, når de skal.“

Da Jens Jensen overtog Gården, var den så yderlig brøstfældig, at den næsten ikke var til at bo i, og da han begyndte på dens Nedbrydning, turde han end ikke lade Hestene blive i Stalden, da han frygtede, at det hele skulde ramle sammen over dem, såsnart han begyndte at arbejde i det gamle Hus. Det var den midterste af en Trillinggård, der lå midt i Trunderup By, og han kunde derfor ikke komme til at foretage Afstivninger, da disse også skulde foretages fra Nabogårdene. Imellem Jens Jensens og den østlige Nabogård, R. Madsens, senere Jørgen Hansens, Stuehuse var der kun et Risgjærde

til Skjel på Lofterne, og imellem Pige kamrene var der en klinet Lervæg.

Da Gårdens Areal ved en Magelægsforretning i 1855 blev forøget, måtte Jens Jensen af dette mere Areal betale 12 Rdl. i Fæste til Inspektøren på Hvedholm, men han fik mærkelig nok Pengene hos Wognsen.

[29/II 1903]

HOVERIAFLØSNINGEN

Det var i Begyndelsen af Tiåret 1840—50, at man begyndte at afløse Hoveriet på Egeskov imod en årlig Pengeydelse af de hoveripligtige Bønder. Denne Ydelse, „Hovningspenge“, blev fastsat til 45 Rdl. af en Helgård og halvt såmeget af en Halvgård.

Ikke så få af Bønderne var betænkelige ved at „sætte sig for“ en så stor årlig Pengeafgift ud over det, man fra tidligere Tid var vant til, men adskillige af dem indså dog også den Fordel, det vilde være for dem til Stadighed at kunne arbejde i Ro hjemme i deres egen Bedrift i Stedet for, at de ellers ideligt blev forstyrrede i denne ved Ordre til at møde til Hove. Selvfølgelig var disse Tilsigelser til Hove især til Ulempe i Høsttiden, ikke mindst i ustadigt Vejr. Da imidlertid en Del af Bønderne, som sagt, var mere ængstelige ved at gjøre denne Forandring, bestemte man på Egeskov, at der hvert År kunde fritages et vist Antal af de hoveripligtige, ligemeget hvor på Godset de var bosatte, kun at deres Antal svarede til en „Rode“ = 8 Helgårde. Hele Godset omfattede 6 Roder, og det vilde altså tage 6 År efter hinanden at få hele Hoveriet afløst.

I Trunderup By, hvis hoveripligtige Bønder netop udgjorde en Rode, havde man imidlertid opfattet det således, at det skulde være en samlet Rode, der på engang skulde melde sig til Afløsning, når man skulde vente at slippe for Hoveriet, og i den Hensigt om muligt at opnå Enighed imellem Bymændene om at melde sig til Afløsning, blev der hos Peder Stokholm, der sagtens var Oldermænd, afholdt et almindeligt Stevne tæt ind under Påske 1841, hvor man også enedes

om at gå ind på den ny Ordning, at betale Hoverifriheden med Penge, og nævnte P. Stokholm blev udvalgt til at gå til Forvalteren, A. Wognsen, og melde hele Roden en af de nærmeste Dage.

Aske Onsdag¹ var der Eksamen i Kværndrup Skole, hvor Forvalter Wognsen lejlighedsvis fortalte for Hans Jørgensen i Trunderup — Jens Jensens tilkommende Svigerfader — at der endnu i dette År kunde blive 2 Bønder fri for Hoveriet, såsnart de meldte dem til ham. (Hans Jørgensen var der som Skolekommissionsmedlem, og Forvalteren var der på Grevens Vegne). Hans Jørgensen bed Mærke i denne Meddelelse, og meddelte hurtigst muligt Jens Jensen, hvad han havde fået at vide, og måske havde Forvalteren tænkt sig dette, thi de vidste godt begge, at han gjerne vilde slippe Hoveriet, og begge undte ham vel også at blive fri.

Skærtorsdag om Morgenen tidlig var Jens Jensen underrettet om Sagernes Stilling, og gik da op til sin Makker ved Hoveriet, Jørgen Hansen, de var nemlig begge Halvgårdsmænd, og måtte derfor også i Henseende til at slippe for Hoveriet, helst følges ad. Jørgen Hansen lå endnu i Sengen, da Jens Jensen kom, og da han hørte, hvad Ærinde han kom i, kløede han sig bag Øret, og klagede sig, han kunde ikke godt gå med straks, da han havde været tilstæde på det Stevne, hvor det blev vedtaget, at Byen skulde melde sig i Fællesskab. Jens Jensen derimod, som tilfældigt ikke havde været med ved Stevnet, havde desmere fri Hænder. Han sagde derfor: „Vi vil ikke liste os frem, men derimod sige til de andre Bymænd, hvordan det står sig, og at vi går og melder os. Kom du nu i Klæderne, så går vi hen til Knud Nielsen og spørger ham, om han vil med.“ Dette lod sig gjøre, mente Jørgen Hansen, og de gik da ind til Knud Nielsen, men han var ikke tilbøjelig til at gå med, og de bad ham da blot om at sige det til hans Stedfader, Niels Jørgensen, hvorefter de gik ad Falde til for at træffe Forvalteren der, og sørgede stadigt for, at de kunde have fornødent Forspring, om nogen fulgte efter dem. På

¹ Gammelt Navn til Onsdag i Fastelavnsugen, men gælder her Onsdag i Paa-skeugen. *H. C. F.*

Vejen traf de Rasmus Hansen, hvem de uden Omsvøb fortalte, hvad de gik efter. „Jeg skal gå til Alters i Dag,“ sagde Rasmus Hansen, „ellers vilde jeg have været med, men vil I nu ikke melde mig med det samme, og skal der underskrives noget i den Henseende, giver jeg jer Fuldmagt til at underskrive for mig.“

De kom nu ind til Forvalteren, der tog meget velvilligt imod dem og lovede dem fri for Hoveriet. De sagde nu også til ham, at Rasmus Hansen også gjerne vilde være fri, og at de, om det behøvedes, kunde underskrive for ham. Han blev da også fri, og Underskriften kunde de senere afgive.

Langfredag red Jens Jensen gennem Byen med en Hoppe, der skulde føres til Hingsten i Lundsgården, og Peder Stokholm kom da springende ud til ham og fortalte, at han var valgt til „på Byes Gavn“ at gå til Forvalteren og melde dem alle fri for Hoveriet, og: „det har du vel ikke noget imod?“ (Jens Jensen var jo ikke på det berørte Stevne). Nej, det havde han ikke noget imod, men han havde forresten allerede meldt sig tilligemed Jørgen Hansen og Rasmus Hansen. Peder Stokholm fik nu travlt, han vilde om Lørdagen tale med Forvalteren, men da han kom til Falde, var Forvalteren gået til Egeskov, og da Peder Stokholm kom dertil, var Wognsen gået til Falde, den ene af dem gik nemlig gennem Byen, mens den anden gik ad Lillemarksvejen, og derfor mødtes de ikke. Omsider nåede Peder Stokholm dog Forvalteren nede på Falde, han var da kommen ad Gangstien forbi Rugbjergshuset, hvor Per Henriksen fra Trunderup gik og pløjede for Broderen, Rasmus Henriksen. „Hvad render du efter her i Dag?“ spurgte Per Henriksen, men da han så hørte, hvad det gjaldt, udbrød han: „Det var dog skammeligt, at jeg ikke vidste det for lidt siden, for da gik Forvalteren her forbi, og så vilde jeg have meldt mig.“

Men denne Dag var Forvalteren ikke så forekommende som om Torsdagen, nu kunde der ikke flere blive fri i År, sagde han. Peder Stokholm sagde, at han meget gjerne vilde have sit Hoveri afløst, hvis det på nogen Måde kunde lade sig gjøre. „Ja, der er en Mand

i Snarup, " sagde Forvalteren, „som det er lovet at blive fri, men så skal han melde sig i Dag, kommer han ikke, så må han slippe.“ Dermed gik Peder Stokholm. Manden fra Snarup meldte sig imidlertid ikke, og på den Måde blev Peder Stokholm altså også fri. Alle de øvrige Trunderupper blev først fri Året efter — 1842.

Fortalt af J. Jensen Juledag 1904.

[27/12 1904]

KARTOFLER

Dette nu så almindelige og yndede Fødemiddel, som tildels ved Kunst er bragt til at fremtræde i mange forskellige Arter, hver med sit Særpræg: runde, lange, røde, hvide, gule, endogså sorte, var for 100 År siden kun kjendt her på Egnen i få Sorter, og blev kun hist og her dyrket i Haverne hos Bønderne. Jens Jensen mindes endnu, hvor sjeldne Kartoffler var i hans Barndom, men tillige hvor overordentlig frugtbare de var, så at hans Fader på en lille Plet i Haven avlede store Mængder, ligesom Kartoffelsvampen endnu dengang ikke havde begyndt at gjøre sig gjældende. En Husmandskone med sine Børn fra Kværndrup gjennem søgte med Flid hans Faders Kartoffelplet i Haven for at finde og opsamle de enkelte Knolde, der hist og her kunde være oversete. Det var en stor Raritet. Jens Jensen mindes også, hvorledes han som Smådreng af sin Moder blev sendt hen til hendes Broder, Niels Jensen, en Gårdmand der i Byen, med nogle kogte og pillede Kartoffler indbundne i et Tørklæde. Den gamle Mand lå i Sengen, da Jens kom med Kartofflerne, og han udtrykte sin Glæde over Foræringen i de Ord: „Det var bra.“ Han spiste naturligvis de kogte Kartoffler uden nogensomhelst Tilsætning.

En ung Karl, Jens Vandmosehus, der i de Tider engang i Påsken kom i Besøg hos Hans Jørgensen (min Morfader), blev opvartet med Kartoffler, og han fandt det så mærkeligt, at der endnu om Foråret var Kartoffler tilovers til Spising, at han udbød: „Det glemmer jeg ikke, så længe jeg lever, at jeg har fået Kartoffler Påske Lørdag.“ Dette fandt Sted i 1820erne. End ikke Skindet vilde han spille.

Endnu i 1820—30 faldt det neppe Bønderne ind at dyrke Kartoffler i Marken, man brugte dem kun i Haverne, hvor de, som nævnt, trivedes udmærket. Man kunde tillade sig at grave en „Blok“ op tidligt på Sommeren, plukke alle de nogenlunde store Knolde af og derpå plante „Blokken“ igjen, hvorefter man senere på Året kunde grave den op igjen og da finde alle de små Kartoffler udviklede til gode Knolde.

Senere blev Kartoffeldyrkningen almindeligere, man avlede dem i Masser i Marken, men da indfandt „Sygen“ sig også, de syge Kartoffler, : angrebne af Kartoffelsvampen, kaldte man „fordærvede“, og de kaldes så endnu. I Begyndelsen turde man absolut ikke gjøre nogen Anvendelse af de syge Kartoffler, men smed dem simpelt hen på Møddingen, senere gav man dem dog til Kreaturerne, hvor de ofte gjorde god Virkning, da der altid var bleven noget sundt Melstof tilbage, når de ikke havde ligget forlænge hengjemte. Det var jo også temmelig almindeligt, at man imellem de Kartoffler, man kogte til Måltiderne, fik nogle „fordærvede“ med, og man fandt da, at det indvendige, endnu sundtfarvede, af en syg Knold, var meget sødt, og mange spiste dette med stor Velbehag.

Omkring ved 1850 var kogte Kartoffler med Meldyppelse en almindelig Ret til Nadver hos Bønderne, ligeså almindelig som Grød og Mælk. Man slog det kogende Vand fra Kartofflerne og heldte disse på et stort Fad eller en Sibøtte, og denne sattes da på Bordet, hvorefter enhver tog fat og „pillede“ sig såmange, som var passende til Måltidet. Dyppelsen kom nu på Bordet i et Tallerken. Den var lavet af god, sød kogt Mælk med Tilsætning af Meljevning og Salt, og så spiste man Nadver.

Tildels efter J. Jensen.

[18/2 1906]

ÆGTESKAB

Samtidig med at Jens Jensen byggede og fæstede Gården, tænkte han også på at gifte sig, og hans udkårne var en Datter af en Nabo,

Hans Jørgensen, Anne Hansdatter, født 28. December 1818, altså nogle År yngre end Jens Jensen. De holdt Bryllup d. 23. Oktober 1841 og kunde da straks flytte ind i den ny Gård ude på Marken. Som før antydet havde der tidligere været noget Uvenskab mellem de to Familier, og dette, såvelsom den Omstændighed, at Jens Jensen, endskjøndt han nu var Gårdmand, dog kun var at regne for en fattig Mand, har vistnok lavet de unge adskilligt Bryderi. Jens Jakobsen synes aldrig rigtigt at have syntes om sin Svigerdatter, men kunde nu og da komme med Udtalelser, der tydede derpå. („Jeg ved nok, at din Bedstefader ikke havde mere end tre Skjorter, da han kom til Gården!“), og Hans Jørgensen har vistnok holdt sig noget tilbage for at yde de unge virksom økonomisk Hjælp, ligesom også Moderen, Kirsten Pedersdatter, ikke altid har taget blidt på Datteren, fordi hun netop vilde have Jens Jensen. Dog bedredes Forholdet, så der senere aldrig sporedes nogen Utilfredshed.

Jens Jensen og Anne fik efterhånden en stor Børneflokk, ti ialt, hvoraf dog kun de otte nåede den voksne Alder. Vi nævner dem i Rækkefølge:

- 1) Jens, født d. 10. Marts 1842, død d. 31. December 1848.
- 2) Peder, født d. 28. August 1843, død d. 24. Oktober 1845.
- 3) Anne Kirstine, født d. 21. November 1844.
- 4) Peder, født d. 16. Januar 1846.
- 5) Hans, født d. 30. August 1847, død d. 15. Maj 1905.
- 6) Jens, født d. 4. April 1849.
- 7) Sara, født d. 26. Maj 1851.
- 8) Kirsten, født d. 25. Januar 1854.
- 9) Trine, født d. 25. April 1856, død d. 28. Februar 1882.
- 10) Karen Nielsine, født d. 18. Januar 1858.

Denne anelige Børneflokk har forhåbentlig været Kilden til megen Glæde for Forældrene, men den var også Årsag til nogen Sorg og Ængstelse, endskjøndt ingen i hele Flokken kan siges at have båret sig ravgalt eller skammeligt ad. Sorgen stammede ikke fra Børnenes

Gjøren og Laden, men fra den Ængstelse, man følte ved at få så mange vel opdragne, og i Særdeleshed var det Børnenes Skolegang og Undervisning, der tyngede, især på Moderens Sind, hun havde i sin egen Barndom lært Almueskolen at kjende på en sådan Måde, at hun nu ligefrem gruede for den.

Anne og Jens Jensens Sønner

Peder (staaende); Jens, der tog Navnet Aadal og var Bogensekredsens Folketingsmand 1895-1910 og senere Formand for Landbosparekassen for Fyn (siddende til venstre); Hans, der blev Gartner i Aarslev (siddende til højre)
Georg Petersen, Nyborg, fot.

[¹ Jens Jensen blev imidlertid opmærksom på en Afhandling af Etatsråd N. M. Spandet, hvor denne bl. a. påviste, at det var det mest naturlige, at Forældre selv underviste deres Børn, og at Skoleloven af 29de Juli 1814, § 18, hjemlede dem Ret dertil.

Da Jens Jensen læste denne Afhandling for sin Kone, var det, som om der på en Gang blev væltet hende en Sten fra Hjertet; thi den Vej, hun og hendes Mand havde spejdet efter, var jo dermed anvist, og Hjemmeundervisningen med

deres ældste Barn blev begyndt i Vinteren 1851—52.

Kold havde ved November 1851 påbegyndt en højere Bondeskole i Ryslinge, og da denne By kun ligger en Mils Vej fra Trunderup, stiftede Kold snart Bekjendtskab med Jens Jensen og hans Kone. Kold kom nu og da over at besøge dem, og Samtalen faldt da så naturlig på den begyndte Hjemmeundervisning, og han styrkede dem meget i den Anskuelse, der havde bevæget dem til at tage fat på den, samt

¹ Stykket herfra til] Side 533 er taget fra P. Jensens Afsnit i Lars Frederiksen: Friskolebevægelsen i 1852 og de følgende År, 1885, S. 46—50. Der er foretaget enkelte Tillempninger, navnlig af Retskrivningen. H. C. F.

gav dem Råd og Vink med Hensyn dertil. Senere ydede Kold selv og hans Medhjælper, Povlsen Dal, dem Hjælp i deres Gerning med Børnene.

Da nemlig Kolds Elever i den højere Bondeskole rejste ved April 1852, gik han og Povlsen Dal skiftevis hver Lørdag over til Jens Jensens for at hjælpe til med Undervisningen. Det var jo samme Sommer, Kold oprettede Friskolen i Dalby på Hindsholm, så han har været meget optaget. Den Dag, Kold kom til Jens Jensens, var det imidlertid fuldt så meget Forældrene som Børnene, han havde i Skole. Når han fortalte Historie, tålte han end ikke, at Anne Jensen gik ud i Køkkenet ved Siden af Stuen for at se til Middagsmaden, hvilket dog var lovlig strengt, syntes hun, da hun lod Døren ind til Stuen stå åben og således nok fra Køkkenet kunde høre, hvad Kold fortalte. Han fortalte også Æventyr for Børnene; men Anne Jensen kunde ikke forstå, hvad det var godt for, og spurgte t. Eks. Kold om, hvad godt der kunde være ved et sådant Æventyr som det om Pigen, der gik til Helvede efter sit Brudesmykke. „Læg Mærke til,“ svarede Kold, „at alt, hvad Pigen kom forbi på Vejen, som manglede noget, gjorde hun godt, og hvad kan de ønske dem bedre, end at gjøre godt hele Livet igjennem og ligesom Pigen vare dem for Helvedes Mad.“ Når de mindre Børn under Kolds Ophold hos Jens Jensens var urolige og græd, vilde Moderen give dem Sukker eller lignende Ting, for at få dem til at tie; men det syntes Kold ikke om: „Børnene må ikke spise deres Sorg ind,“ sagde han, „den skal fortælles eller synges bort.“ Men når de var arrige, vilde han, de skulde have Smæk over Fingrene af et fint lille Ris.

Således tog Kold sig af denne Sag, og ved hvert nyt Besøg spurgte han Anne Jensen om, hvad hun havde fortalt for Børnene, siden sidst han var der. Når hun havde meddelt ham det, roste han hende. Da hun første Gang fortalte Bibelhistorie for Børnene, valgte hun et Stykke af Jesu Lidelses-Historie; Moderen var bevæget ved at fortælle det, det rørte da også Børnenes Hjerter, og de gav sig til at græde, og da Børnene græd, græd Moderen med. Dette mente hun

ikke var rigtigt af hende; men da hun fortalte det for Kold, roste han også dette og sagde: „Når blot Børnene kan komme til hjerteligt at le eller hjerteligt at græde, så er det godt.“ Siden fortalte hun de mest bekendte Træk af den gamle Pagt. — En Gang, da Povlsen Dal var der, fortalte han for Børnene om Thors Rejse til Utgarde-Loke, og det Indtryk, denne Fortælling gjorde på de barnlige Tilhørere, er endnu ikke, 33 År efter, helt udslettet. Dermed var da også Danmarkshistorien indført i Undervisningen. Samtidigt øvedes Børnene i Kundskabsfagene, og der blev efterhånden anskaffet forskellige Hjælpemidler hertil, som Landkort, Forskrifter o. s. v.

Imidlertid blev Jens Jensen valgt til Folketingsmand i 1852, og Moderen var således for en stor Del ene med Børnene om Vinteren. Kolds og Povlsen Dals Hjælp måtte hun nemlig også give Afkald på, da de om Vinteren havde fuld Beskjæftigelse i Højskolen. Arbejdet med at undervise Børnene kunde da til sine Tider falde hende svært nok; men hun blev ufortrøden ved: hun sad ved sin Rok og spandt og hørte på Læsningen eller så efter med Skrivningen, og der imellem fortalte hun Historier for dem. Når Jens Jensen selv var hjemme, fortalte han Bibelhistorien lidt udførligere efter L. K. Müller; han havde også anskaffet sig Barfods „Fortællinger af Fædrelandets Historie“ til Brug ved Undervisningen i Danmarkshistorie.

Flere af Jens Jensens Børn var nu forlængst blevne skolepligtige, og derom vidste Sognepræsten, L. Feilberg, god Besked. Når han en Gang imellem kom ud til Jens Jensens Forældre, som deres Præst, benyttede han Lejligheden til med det samme at overhøre Børnene, og han erklærede sig altid tilfreds med deres Standpunkt. Det morede ham, at Børnene var så fri, og han kom ofte i godt Lune derved. En Gang under et sligt Besøg udtalte han imidlertid Tvivl om, at det var lovligt således selv at undervise sine Børn, og han rådede Jens Jensen til at søge om Biskoppens Tilladelse dertil; han vilde gjerne anbefale Andragendet. Men det vilde Jens Jensen ikke inlade sig på, da han allerede anså sig berettiget dertil i Henhold til den før nævnte Lov-Paragraf. Præsten talte også om, at Børnene skulde lære Balles „Lære-

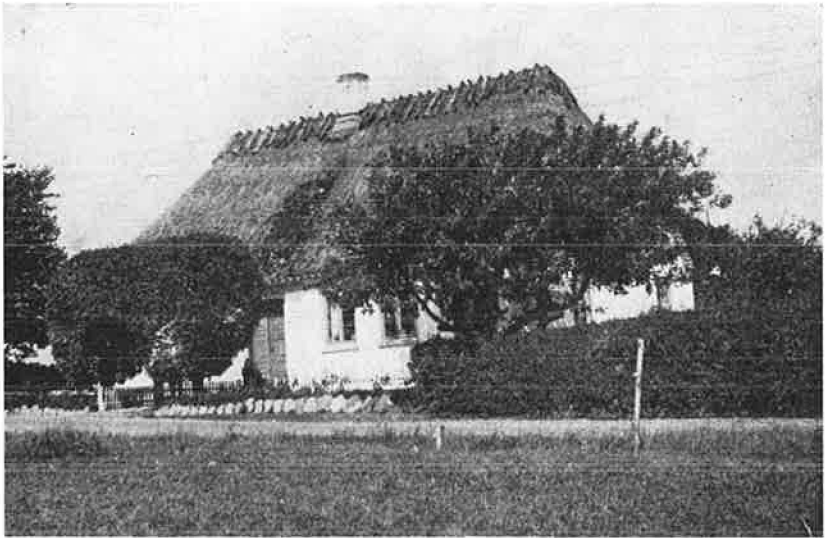
bog“ udenad; men denne Fordring omgik Jens Jensen med den Bemærkning, at dertil var de endnu ikke gamle nok.

Således gik det med Hjemmeundervisningen i Jens Jensens Hus fra Vinteren 1851—52 og indtil Loven af 2den Maj 1855 udkom; da fik Jens Jensen i Efteråret Tilsigelse om at møde med sine 3 ældste Børn til Eksamen i Kværndrup Skole, hvilket blev efterkommet. Det gik godt med Overhøringen i alle Fag, selv den mundtlig fortalte Bibelhistorie vandt Præstens Bifald. Men nu blev der Spørgsmål om Religionsundervisning og Udenadslæsning. Jens Jensen sagde da straks, at Børnene intet havde lært udenad, hvortil Præsten erklærede, at Balles Lærebog skulde de kunne. Jens Jensen svarede, at den Bog skulde Børnene aldrig

Ludvig Feilberg
Præst i Kværndrup 1850-64
Fra Fynsk Hjemstavn

komme til at lære. „Ja, når de ikke kan Balles Lærebog, så ved jeg ikke, hvad jeg skal spørge dem om,“ erklærede Præsten, og han føjede til: „Balles Lærebog skal de kunne, for den skal de konfirmeres efter, det siger Loven.“ Hertil svarede Jens Jensen, at han tvivlede om, at nogen kunde tvinge ham til, at lade sine Børn lære noget udenad; men skulde han endelig blive tvungen dertil, så skulde det — derpå tog han C. F. Balslevs „Lærebog for den ukonfirmerede Ungdom“ op af Lommen — blive denne, de skulde lære. Præsten kjendte den ikke, men mente, det var muligt, at „Jens“ ved et An-

Trunderup første Friskole

Ved Mullerupvejen. Blev opført 1868 og gjorde Tjeneste som Skolebygning, indtil der 1898 opførtes en ny i Trunderup By. Fot. 1941. Fra „Kværndrup Sogn”

dragende til Bispem kunde få Tilladelse til at benytte den. Men heller ikke dette vilde „Jens“ inlade sig på, for, sagde han, det var muligt, den i nær Fremtid vilde blive autoriseret, det havde allerede ligget for i Rigsdagen. Præsten ytrede sin Forundring over, at en sådan Sag skulde afgjøres af Rigsdagen, men så meget vilde han endnu sige, „at vil „Jens“ ikke underkaste sig den autoriserede Lærebog, så må „Jens“ træde ud af Folkekirken,“ hvortil Jens Jensen svarede, at han vilde ikke træde ud af Folkekirken, og han håbede, Præsten ikke vilde tvinge ham ud. Således faldt Ordene mellem Jens Jensen og Sognepræsten i Kværndrup, og da denne havde erklæret, at han, når Børnene ikke kunde Balles Lærebog, ikke vidste, hvad han skulde spørge dem om, tilbød Faderen at spørge dem. Jens Jensen gav sig da til at tale med dem, og Præsten hørte roligt derpå uden at rose eller laste; dermed var så den Eksamen endt. Men Jens Jensens Undervisningsmåde tildrog sig ikke alene Opmærksomhed over for Præsten, Børnene i Kværndrup Skole lagde også Mærke til den, særlig hørte de med Forundring på, at hans Børn „fortalte“ Bibel-

historie, og på Hjemvejen overhængte de dem for at fortælle mere. Den følgende Vinter 1855—56 forløb, uden at der blev gjort nogen Forandring ved den begyndte Undervisning, først henad Foråret 1856 blev der Tale om at oprette en Friskole i Trunderup.

Kold var virksom ved dette Foretagende. Han talte med Gårdmand Rasmus Hansen i Trunderup om at overlade en Stue til Skolestue, hvilket denne også gjorde, imod at han fik sine 2 Plejesønner underviste i Friskolen. Skolen begyndte den 1ste Maj 1856 med 20 Børn og med Povlsen Dal som Lærer.]

BIDRAG TIL EN KARAKTERISTIK

Jens Jensen havde i sin Barndom kun fået en tarvelig Undervisning af den gamle Underofficer Peder Knudsen, der i sin Tid underviste i en Slags Friskole i Trunderup. Dog skrev han en ret smuk Håndskrift, og bogstaverede heller ikke så galt, ligesom han også havde antagelig Færdighed i Regnekunsten. Men med andre Kundskaber fra hans Skolegang var det kun lidt bevendt. Han blev aldrig af de meget læsende, men da han var begavet med en klar Forstand og en skarp Opfattelsesevne, satte dette ham i Stand til gennem Øret ved Tid og Lejlighed at erhverve sig Kundskaber, som han med Tænkning kunde videre uddybe. På denne Måde var han bleven i Stand til i en Samtale tidt at kunne give gode Bidrag til Opklarelse af foreliggende Spørgsmål. Han var livlig og kunde være munter, og han kunde ret godt forstå og tåle Spøg, men man hørte ham aldrig vrøvle, og skulde han, tvungen af Omstændighederne, høre på, at andre vrøvlede eller førte vidtløftig Tale om Småting, kunde det kede ham i høj Grad, men han tog det roligt, og Utålmodigheden gav sig sjældent kendeligt Udslag. Bag efter kunde han nok bemærke, at det var dog farligt, som den eller den kunde blive ved at snakke om ingen Ting.

I sin Tankegang var han grundhæderlig, rettænkende og hans Handel og Vandel i alle Forhold redelig. Derfor nød hans Ord og

Råd almindelig Tillid i hans Omgangskreds. Snarrådig var han, og han kunde derfor være slagfærdig i en Debat. Derimod har han kun sjældent holdt en egentlig lang Tale, han fik hurtigt sagt, hvad han

Jens Jensen

R. Hansen, Ringe, fot. Fra „Kværndrup Sogn”

mente, der skulde siges. Han talte let, med en høj, klar Stemme, uden at denne kunde siges at være skarp eller larmende. Derfor var han i Reglen også let at høre og forstå. Denne ejendommelige Klarhed i Stemmen gjorde sig ofte gjældende i det daglige Liv, gik han nemlig og talte med Folkene i Marken, kunde Naboerne ofte tydeligt høre ham på temmelig lange Afstande.

En Mand, der som Jens Jensen var fattigt eller tarveligt opdraget og opvokset, måtte let blive økonomisk i sin Færd og Levemåde, men derfor var han ingenlunde gjerrig, kun flot blev han aldrig. Han har mange Gange fremhævet den Leveregel, som en Mand udtalte, når han sagde: „Vi skal kun købe, hvad vi ikke kan undvære.“

I andre Folks Sager blandede han sig ikke ukaldet, og han har i denne Henseende fremhævet en anden Leveregel af hans Faders: „Rør ikke jer Finger ved det, der kommer jer ikke ved!“

Hans Børn behandlede han ingenlunde strængt, men de havde dog en vis Respekt for ham. Denne havde de ikke fået, fordi han slog dem eller på anden Måde brugte Straffe, thi dette var sjældent. Han gik selv i temmelig mange År og troede, han aldrig havde givet nogen af Børnene et Smæk, men da det går, som det gamle Ord siger: at slå små Drengene, det svier længe, så kunde vi dog som voksne

erindre, at jeg og Hans havde fået hver et Rap af en Kæp, fordi vi legede og glemte Fårene, som vi skulde passe, han havde glemt det, men jeg huskede det med al ønskelig Tydelighed.

En lille Fejl havde han, som der ingen Grund er til at fortie, al den Stund det må antages, at mange har lagt Mærke til den: Han havde en vis Tilbøjelighed til at fremhæve sig selv, ikke altid på andres Bekostning, men på en sådan Måde, at Tilhørerne måtte komme i Tanker om, at han i det givne Tilfælde havde båret sig klogt og rigtigt ad, det var, som han frygtede for, at man ellers ikke opfattede hans Gjøren og Laden, som man burde, eller som han mente var rigtigt.

Jens Jensen var frisindet både i Politik, Skole, Kirke og i sit Hjem. I Politik var han alle Dage Venstremand, nærmest hvad vi nu kalder moderat Venstremand. I Skolesager viste han sit Frisind på den Måde, som er omtalt i den nævnte Bog af Lars Frederiksen.¹ I kirkelige Henseende sluttede han sig fra første Færd til Valgmenigheden i Ryslinge, og husker vi ikke fejl, blev det første Møde af Birkedals Sognebåndsløsere om at beholde Birkedal som Præst efter hans Afskedigelse, afholdt i hans Hus, og Birkedal lovede da at blive. Kjøbenhavnske Venner sagde den Gang til Jens Jensen, at nu måtte vi da træde ud af Folkekirken efter den Medfart, vor Præst havde fået, han spurgte dem da: „Vil I også træde ud af Folkekirken?“ Og da de dertil sagde Nej, bemærkede han, at han heller ikke så nogen Grund til, at Birkedals Folk skulde træde ud, og dette var også den almindelige Opfattelse herhjemme, — da endelig Menigheden havde ordnet sig, som den vilde, blev dens Forhold slåede fast ved Lov.

Jens Jensen kan vel ikke betegnes som nogen dyb religiøs Natur, han bar ikke sin Kristendom tilskue i det ydre, men den lå på Bunden og kunde ved Lejlighed bryde ud, og man har da hørt ham sige stiltørdigt: „Ja, Vor Herre har dog altid været god imod mig!“

I hans høje Alderdom svigtede først Synet, så han ikke selv kunde læse sin Avis, så tabte Hørelsen sig også noget, så han vanskeligt

¹ Se her Side 528 ff. *H. C. F.*

kunde følge en Samtale mellem flere, men hans Åndsevner vedblev at være ualmindelig klare.

[26/2 1908]

RIGSDAGSVIRKSOMHED

Som ung Mand kom Jens Jensen efterhånden i Berøring med den folkelige Vækkelse, der i 40erne bredte sig over Landet. Han var således tilstæde ved et politisk Valg vistnok til den grundlovgivende Rigsforsamling, hvor daværende Gdjr. Hans Christensen i Vejstrup blev valgt. (Samme Mand var forøvrigt allerede 1840 Medlem af Stænderforsamlingen i Roskilde). Han gjorde ved denne Lejlighed et foreløbigt Bekjendtskab med en eller to af dennes Sønner, uden at han vidste, hvem de var, men med hvem han senere fik meget Samarbejde. Dette skete på den Måde, at da der blev rettet en hårdere Beskyldning mod Hans Christensen, vendte Jens Jensen sig til nogle af de nærmest stående med den Bemærkning, at han mente, det var at være deres Rigsdagsmand for nærgående, og heri gav man ham Ret, det var nemlig Hans Christensens egne Sønner, han havde henvendt sig til. Om dette kan have bidraget til, at Hans Christensen nogle År senere selv anbefalede Jens Jensen til Rigsdagsmand, er vel ikke umuligt, men vi ved det ikke. Det her omtalte Møde var såvidt vides afholdt i Omegnen af Brahe-Trolleborg.

I den første Valgperiode, efter at Grundloven af 5. Juni 1849 var trådt i Kraft, blev Svendborg Amts 2. Valgkreds, Kværndrup, senere Gudmekredsen, repræsenteret på Rigsdagen af Jens Rasmus Jakobsen fra Tåsinge. Denne Mand var altså den første Folketingsmand for denne Kreds, men kun i en Valgperiode, da han derefter gik over i Landstinget(?) i 1852. I dette År om Sommeren var der nu bleven bestemt et Møde i Ellerup Kro, hvor et Par Mænd fra hvert Sogn i Valgkredsen skulde samles og se at finde en Mand, der egnede sig til at repræsentere Kredsen på Rigsdagen, og som man kunde samles om. Gamle Hans Christensen (i Kohavegården i Vejstrup, Fader til de senere bekendte Mænd Chr. Hansen i Vejstrup og Niels Hansen

i Oure), der boede i Vejstrup, og havde været Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, var vel ikke tilstæde på dette Møde, men havde sagt til den Mand, der mødte fra Vejstrup, at de måtte se at få Jens Jensen fra Trunderup til at modtage Valget. Hans Christensen havde fra tidligere Møder der på Egnen bidt Mærke i Jens Jensen, og derudfra anbefalede han ham nu. Hans Anbefaling forårsagede straks, at Forsamlingen rettede en Opfordring til Jens Jensen om at stille sig ved det forestående Valg til Folketinget. Til denne Opfordring svarede Jens Jensen, at han i Øjeblikket ikke kunde give noget bestemt Løfte om at stille sig, han vilde først tale med sin Kone derom.

Der blev nu truffet Aftale om et nyt Møde 14 Dage derefter, og der skulde Jens Jensen da give Besked. Da de samledes på dette ny Møde, måtte Jens Jensen indrømme, at han endnu var lige nær, men på indtrængende Opfordringer lovede han at stille sig.

Der var imidlertid i Løbet af de 14 Dage, der lå mellem disse to Møder, afholdt et tredje Møde i Ellerup Kro, hvor I. A. Hansen på Gjennemrejse til Langeland havde holdt et sådant, og søgt at få en Mand af „Bondevenerne“ opstillet, og da Jens Jensen ikke var bleven underrettet om dette Møde, kom han ikke der tilstæde (Formanden for Kværndrup Sogns Afdeling af Bondevenernes Selskab var dengang Jørgen Snedker i Kværndrup, og da han ikke var utilbøjelig til at søge Valg, havde han ikke fundet det formålstjenligt at underrette Jens Jensen om Mødet). På dette Møde udpegede man da Erik Iversen i Hesselager til Kandidat, men han gik kun nødvendig til det, og bad selv Jens Jensen om at møde på Valgdagen. Valgstedet var dengang i Kværndrup, og Valgbestyrelsen samledes på Kroen, og her stod Erik Iversen på den høje Stentrappespejdede efter Jens Jensen, og så snart han var kommen tilstæde, gik Erik Iversen ind til Bestyrelsen, og trak sin Kandidatur tilbage.

På det sidste Møde i Ellerup spurgte man Jens Jensen, hvorfor han ikke var med til I. A. Hansens Møde, hvortil han naturligvis svarede, at han ikke vidste, det blev afholdt. „Der har vi det!“ ud-

brød Mændene da, og så var det, at han lovede Erik Iversen og de andre at stille sig.

Det var ved Valget d. 4. August 1852, at Jens Jensen første Gang blev valgt til Rigsdagsmand. Han valgtes anden Gang d. 26. Februar 1853. Ved Opløsningen af Rigsdagen 1853 stillede han sig ikke, og da blev Branddirektør Theil valgt, 27. Maj 1853, men da han imidlertid fik et Embede, så de ham aldrig mere der i Kredsen, han holdt ingen Vælgermøder, eller meldte sig ved næste Valg, og den nærmeste Følge heraf var, for Jens Jensens Vedkommende, at han atter stillede sig til Valg d. 1. December 1854, og blev valgt denne, som flere Gange siden, med eller uden Modkandidat, og uden nogensinde at blive Dumpekandidat.

Han blev ialt valgt på følgende Dage og År: 1) D. 4. August 1852. 2) D. 26. Febr. 1853. 3) D. 1. December 1854. 4) D. 14. Juni 1855. 5) D. 14. Juni 1858. 6) D. 14. Juni 1861. 7) D. 7. Juni 1864. 8) D. 12. Oktober 1866. 9) D. 22. September 1869. 10) D. 20. Septbr. 1872. 11) D. 14. November 1873.

Til Rigsraadet blev han valgt første Gang af Folketinget d. 17. December 1857, og ved alm. Valg (som til Rigsdagen) blev han valgt d. 5. Marts 1864 og d. 30. Maj 1865. Rigsrådet hørte op efter Grundlovsrevisionen i 1866.

Til Landstinget valgtes han d. 1. Oktober 1878, og efter Valgperiodens Udløb d. 1. Oktober 1886 ophørte hans aktive Politik.

[1905]

SPREDTE SMÅTRÆK

Jens Jensen var som sagt Venstremand, og hans Frisind så enkelt og ligetil, at han engang i et københavnsk Blad blev betegnet som „en rød Demokrat“. Han kunde godt stå i et politisk Parti (han var en Tid lang Styrelsesmedlem i det forenede Venstre), men kunde ikke finde sig i en mere despotisk Fører som C. Berg, med hvem han let kom på Kant. Heller ikke var han nogensinde I. A. Hansens Mand. (Han hørte aldrig til „Bondevenerne“.)

I en Rigsdagssamling eller mere havde han i Salen Sæde Side om Side med gamle Grundtvig. Han beundrede den Sikkerhed, hvormed Grundtvig kunde få sagt, hvad han vilde, om mange Ting ved at få dem knyttet til den foreliggende Sag så snildt, at han aldrig blev „kaldt til Orden“, han blot ligesom nippede til Sagen, og så talte han videre, til han var kommen så langt ud, at han atter måtte nippe til Sagen for så atter at gå videre, men derimod kunde Jens Jensen ikke finde sig i Grundtvigs Ligeugdighed for Formerne. Skulde der f. Eks. vælges Sekretærer i Tinget, saa skrev Grundtvig ikke de fire Navne på Stemmesedlen, men på skrås hen over den: „De samme fire“, han brød sig kun lidt om, at en sådan Stemmeseddel sandsynligvis blev kjendt ugyldig. Det var ikke let at påvirke Grundtvig for at få ham til at stemme med hans nærmeste Meningsfæller, hvis der ved et Udvalgsvalg skulde stemmes på flere, og de ikke alle passede for ham, han stemte da, som han syntes, uden at bryde sig om, at han spildte måske sin Stemme. Jens Jensen har dog prøvet med Held at skynde sig at udfylde sin Stemmeseddel og så, ligesom tilfældigt, at skyde den sålangt hen mod Grundtvigs Plads, at denne let kunde se Navnene, han kunde da godt finde på at skrive Navnene efter. Engang spurgte han uventet Jens Jensen: „Hvem stemmer vi på?“ Jens Jensen nævnte Navnene, og den gamle lo gemytligt: „Hå, hå, De vilde, jeg skulde stemme på N. N., det har jeg ingen Grund til!“ (Fader sagde: Raison til, og det lod, som Grundtvig havde brugt dette fremmede Ord), og så stemte han med dem, han plejede. En anden Gang skulde der ved Forholdstal vælges et Udvalg, men Jens Jensen og hans Meningsfæller kunde ikke sætte nogen Mand ind undtagen ved Grundtvigs Hjælp. Han måtte altså vindes, og i den Henseende udpegede man en Mand, som man vidste, at Grundtvig yndede. (Muligen var det daværende Etatsråd Flor?) Da Jens Jensen åbent sagde Grundtvig, at man ønskede denne Mand valgt ind i Udvalget, men at det kun lod sig gjøre ved hans Stemme, var der intet i Vejen, han stemte på ham.

Jens Jensen, Jens Jørgensen, Bjerregård, og N. J. Termansen be-

søgte jevnlige Grundtvig på Ravnsborg, hvor de fik mangen vægtig Samtale med ham, det var Kunsten for dem at spørge, så han kunde få Lejlighed til at tale.

Termansen og Jens Jensen boede i længere Tid sammen, uagtet de var af forskjelligt Temperament. Termansen var meget læsende og stundom noget mørk i Sindet. Jens Jensen var ingen af Delene. Engang havde Termansen fået fat på en Astronomi, som han studerede så ivrigt, at Jens Jensen ikke kunde få et Ord af ham, som han lå der i Sofaen. Jens Jensen gik da hen bag ham og begyndte med stor Tungefærdighed at himle op af Balles Lærebog: „Sol og Måne og alle Stjerner ere Kloder ligesom . . . o. s. v.“ Dette kunde Termansen ikke stå for, han brast i Latter, og dermed kom der en livligere Stemning frem.

Ikke sjældent var disse Rigsdagsmænd indbudte til et Aftenbesøg hos københavnske Borgere: Brygger Westberg, Handskemager N. F. Larsen, St. Kjøbmagergade, Pastor Fenger o. s. v. Termansen kunde da i sit mørke Lune falde på at tie til Jens Jensens Opfordring om at gå med, men denne gjorde sig da blot i Stand og bemærkede ligegyldigt, idet han gik ud af Døren: „Jeg går hen til N. N. en lille Tur!“ Et Øjeblik efter halede Termansen ham ind paa Gaden. Engang var Jens Jensen dog nået deres Bestemmelses Sted, før Termansen nåede ham, og man spurgte da: „Kommer Termansen ikke?“ „Jo, han kommer straks!“ svarede Jens Jensen, og et Øjeblik efter trådte Termansen ind af Døren. Jens Jensen var sikker på, at han kom, skjøndt han ikke havde lovet det.

Det fejler jo aldrig, at Jens Jensens Omgang med disse forskjellige Mænd havde en god og udviklende Indflydelse på ham især måske i kirkelig Henseende. Sammen med J. Jørgensen fra Bjerregård afskrev Jens Jensen først i 60erne en Del af de Prædikener, som Grundtvig dengang holdt i Vartov. Det var Fru Grundtvig, der lånte dem hans egne Opskrifter.

I sine Ungkarls Dage, da Jens Jensen gik til Hove, var han et År „Rockarl“, og et Slags Formand i den Rode, hvortil han hørte, og

når en Rode havde gjærdet om Foråret, hvad den skulde, var det gammel Skik, at Gjærderne skulde vies, 3: vides, sættes i Bøde, når de ikke var gjærdet godt. Bøderne bestod da i Brændevin. Jens Jensen fandt, at det kun var til deres egen Fortræd at gå og kassere hinandens Gjærder, og foreslog derfor Flokken uden videre at godkjende alle Gjærderne, og sådan blev det. Kun Fogden mistede derved den gjensidige og skarpe Kontrol mellem selve Hovfolkene.

Ved Gårdens Drift var det særlig Jordbehandlingen og Afgrødernes Behandling, der havde hans Interesse. Husdyrholdet kom først i anden Række. Dette Forhold var vel nok almindeligt i Mærgelperiodens Dage, Husdyrbruget tilligemed Mejerivæsenet kom først senere.

Han blev Dannebrogsmænd d. 6. Oktober 1862.

Det var under de livlige, næsten hidsige politiske Kampe i vore første Frihedsår, at Jens Jensen blev valgt til Rigsdagsmand. Det var Spørgsmålene om Toldgrænsens Flytning, Helstaten og Arvefølgen, der optog Politikerne. Han stod dengang nær de Nationalliberale, og var i hvert Fald aldrig nær ved Bondevennerne, nærmest hørte han vel til en lille Gruppe, der stundom blev kaldt den grundtvigske.

Da Regjeringen i Januar 1853 opløste Rigsdagen, nærmest på Helstats- og Arvespørgsmålet (Loven om Toldgrænsen var færdig), sluttede Bondevennerne sig, på Grund af den „Europæiske Nødvendighed“, til Reaktionen, og en af deres bedste Mænd, Juristen Balthazar Christensen, foretog sig en stor Agitationsrejse på Fyn, for at vejlede Befolkningen og tugte de forvovne „frafaldne“ Bonderepræsentanter, der ikke burde gjenvælges. Balthazar Christensen rejste fra Møde til Møde, fra Kro til Kro og forklarede de politiske Forhold for Folk på sin Måde. Men han blev intet Steds ene om Arbejdet, 4 af de fynske Rigsdagsmænd fulgte ham over alt og gjorde ham Arbejdet så surt som muligt. Disse 4: Gdmd. Kristen Larsen fra Dalby, Gdmd. Rasmus Milling fra Horne, Gdmd.(?) Højer fra Bjerreby på Tåsinge og Gdmd. Jens Jensen fra Trunderup, fulgte ham fra Sted til Sted, og tog så kraftigt til Gjenmæle, at Balthazar Christensens Sendelse kun frugtede lidet, ikke engang alle Bondevennerne

stemte ved Valget d. 26. Februar, som han havde forklaret dem det at være rigtigt. Morsomt skal det have været at iagttage Rasmus Milling ved alle disse Møder, thi ivrig og slagfærdig, som han var, lod han ikke Balthazar Christensen beholde det sidste Ord ved et eneste af dem, såsnart Balthazar Christensen havde afleveret sine afsluttende Bemærkninger, foer Rasmus Milling op og gav ham endnu et Par Stikpiller med på Rejsen.

Denne kvikke Optræden af de fynske Bønder påskjønnede deres Meningsfæller — vel nærmest de Nationalliberale — i Kjøbenhavn ved blandt andet at foranstalte et Festmåltid for dem på Skydebanen d. 19. Marts 1853, altså kort efter Valget d. 26. Februar, og formentlig da Rigsdagen efter dette påny var trådt sammen. Ved denne Lejlighed var der af P. R., 3: Poul Rytter = Carl Ploug, skrevet to Sange til Ære for de fynske Mænd. Den ene er velkendt fra vore folkelige Sangbøger, har til Overskrift: „Den danske Bonde“ og begynder således:

Den danske Bonde sad engang
som Herre på sit Eje . . .

Den anden er en vittig, gemytlig Vise, der hedder: „Hrr. Balthazars Vise“. Mel.: „Vor gamle Karo holdt en Støj“. Den lød således:

Hr. Balthazar på Blæsenborg
Lod store Ord udfare;
Minister-„Englene“ al Sorg
Han lovede at spare.
„Af de „afsindige“ Halvtreds
Der ikkun vælges tør en Snese;“ —
Han blæste.
La la la etc.

Så drog Hrr. Balthazar til Fyn
At åbne Talens Sluse,
Og med sin Tankes vrede Lyn

Hver „Ejdergal“ at knuse.
 Da kom der Liv i Bondens Bo:
 Til Møde i hver anden Kro
 Han blæste.
 La la la etc.

Hrr. Balthazar i Kredsen stod
 Og løftede sin Stemme;
 Sin dybe Statsmands-Visdom lod
 Han tydeligt fornemme;
 Om Skæbnens Råd han gav Besked,
 Om Noter og „Nødvendighed“
 Han blæste.
 La la la etc.

Da rejste sig de fynske Mænd,
 Og de tog djervt til Orde;
 De lærte ham, de vidste end,
 Hvad de på Tinge gjorde;
 De viste, at, var nogen gal,
 Så var det ham, der kom med Pral
 Og blæste
 La la la etc.

De fynske Mænd, de talte sandt,
 Og Folket vel forstod dem;
 Hrr. Balthazar ej sundt det fandt
 At kæmpe længer mod dem;
 Han Hånden op for Øret holdt,
 Han mærked' pludseligt, at koldt
 Det blæste.
 La la la etc.

Hrr. Balthazar da drog afsted
 — Hans Løfte gik i Spåner;
 Thi hvor han drog, der fulgte med
 Hans fire Plageånder;
 Og, for af Nøden sig at fri,
 En Skandinavisk Elegi
 Han blæste.
 La la la etc.

Tak ske de brave fynske Mænd!
 De stækkede hans Vinge,
 Og alle dem fra Fyn igjen
 De bragte med til Tinge,
 Er blot som de endnu et Par,
 Et Stykke vi Hrr. Balthazar
 Kan blæse.
 La la la etc.

[1/3 1908]

ANNE HANS DATTER

Jens Jensens Hustru er født d. 28. December 1818 (se foran) og var i mere end et halvt Hundrede År i Ægteskab med Jens Jensen og Moder til den talrige Børneflokk. Den Hårdhed i Sindets Beskaffenhed, som har været påviselig ved flere af hendes Families Medlemmer, sporedes mindre hos hende. Hun kunde nu og da nok påtage sig en alvorlig og bestemt Mine, men det gav sig aldrig Udslag i egentlig Hårdhed. Alle hendes Børn, især de ældre, holdt hun strængt til Arbejde, men i den Henseende var hun ikke forskjellig fra sin Mand, snarere var hun det mildnende Element, når han syntes hende for stræng.

I mange År, måske det meste af sin Levetid, led hun af forskellige

Svagheder, der nok kunde hemme hendes Virksomhed og naturlige Livlighed en Del. Således plagedes hun i lange Tider af Ansigtssmerter, der ofte besværliggjorde hendes Tale. Denne Plage mildnedes meget i hendes Alderdom, om den end ikke helt forsvandt. En anden kronisk Svaghed var Svimmelhed, der fulgte hende i mange År. Hertil kom enkelte kortere, men mere hidsige Sygdomsanfald som Gigtfeber og Kolikanfald.

Trods alt dette var hun livsglad og ofte livlig, sang og fortalte for Børnene og viste dem nu og da de forskellige Danse-trin. Jeg mindes, at hun kunde Brudstykker af Visen om Dronning Dagmar o. fl., og hun fortalte os Sagn fra Svenskekrigens Tid, såvel som andre Sagn og Eventyr her fra Egnen. (Herom se også Lars Frederiksens Skrift.) Hvor hun egentlig havde lært at danse, kan være uvist, thi i hendes Hjem tålte Moderen næppe den Slags Fornøjelse, og Danseskole var der selvfølgelig ikke Tale om, hun må have lært det i de unges Selskab ved forskellige Gilder og andre Lejligheder.

Anne Jense, som hun hed i daglig Tale, læste gjerne „Budstikken“, der i flere År udgaves af Pastor F. E. Boisen i Stege, eller hun fik den forelæst, mens hun arbejdede i Køkkenet, af den gamle døve og halte Skrædder Josias Mikael West henne fra Strarupmarken. Vi Børn fandt selvfølgelig en slig Oplæsning at være en temmelig tarvelig Fornøjelse, thi vi forstod ikke den Slags Ting. Hun drev det endogså dertil, at hun engang skrev et Stykke til Budstikken. Hun førte det vel neppe helt i Pennen, som det blev optaget i Bladet, thi hendes Skrive-

Anne Jensen, f. Hansdatter
Chr. Petersen, Ryslinge, fot.
Fra „Kværndrup Sogn“

kunst var ikke stor, hvad den selvfølgelig ikke kunde være, da hendes Skolegang kun havde ydet en tarvelig Undervisning. Det lille Stykke, hun skrev, gav hun til Overskrift „Velkommen til Vinteren“, og det rummede godt nok hendes Tanker om Familielivets Forhold i de roligere Vintermåneder, hvor Familiens Medlemmer kunde være mere samlede, især om Aftenen. Stykket blev fremkaldt ved et „Farvel til Sommeren“, som nogentid forud havde stået i „Budstikken“; hun underskrev sit: „En Bondekone“. I hvilken Årgang det findes, vides ikke.¹

Hun havde en smuk lille Sangstemme, og hun sang gjerne eller trallede et Dansestykke imellem for Børnene. Heri overgik hun langt sin Mand, som vel havde Øre for Takt og Tonefald, men aldeles ikke ejede Sangevne.

Begge havde de stor Interesse for Havevæsen, Jens Jensen havde selv podet og plantet sågodtsom alle de Æble- og Pæretræer, der fandtes i den store Have, og Skoven med, og Anne hjalp ham trolig med at plante Buske og Blomster, og endnu som aldrende Kone kunde hun slide i Haven om Foråret og Sommeren, så Sveden trillede, hun havde stadig en Busk, som skulde flyttes, og havde således altid noget at forrette i Haven, skjøndt det ondsider blev hende lovlig svært. Derfor sagde hun også engang til en Datter, der havde en lignende Plantelyst: „Det er dog et kevsomt Arvegods, I har fået der, Børn!“ De fleste af hendes Børn har ikke ringe Interesse for Haven.

Friskoler og Højskoler havde hun levende Interesse for, og længe før der blev begyndt på Pige højskoler, havde hun talt med Christen Kold derom, og rimeligvis havde hun nogen Skyld i, at Pastor J. Schjørring forsøgte en sådan i Sødinge om Sommeren efter at have havt Karleskole om Vinteren.

Hendes religiøse Liv var rigt og inderligt og gik afgjort i grundtvigsk Retning, endskjøndt hun fra Hjemmet var påvirket af den ældre fynske Vækkelse. Hendes Indflydelse her på Mand og Børn var meget stor. Det er sikkert nok hende, der hjalp Jens Jensen sålangt

¹ Findes i Budstikken 15. Februar 1859. H. C. F.

frem på kristelig Grund, som han nåede, og mægtig var den Hjælp, hun ved sin hjertelige Tiltale har ydet alle sine Børn. Hendes barnlige Tro og Tillid til Vor Herre har rimeligvis virket langt mere på Børnene ved Eksemplet, end nogen af os tror og tænker, og endnu langt mindre ved vi, hvad Lykke og Glæde hendes Forbøn har forskaffet os her i Verden.

[27/2 1908]